

Wiktoria Kudela-Świątek

Poznajmy się na nowo...

Poradnik tworzenia
gier i zabaw terenowych
dla nauczycieli i edukatorów
pracujących w klasach
międzykulturowych
w Krakowie

Wiktoria Kudela-Świątek

Poznajmy się na NOWO...

**Poradnik tworzenia
gier i zabaw terenowych
dla nauczycieli i edukatorów
pracujących w klasach
międzykulturowych
w Krakowie**

Kraków 2024

Wiktoria Kudela-Świątek
Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
 <https://orcid.org/0000-0001-9559-0784>
 wiktoria.kudela-swiatek@uken.krakow.pl

© Copyright by Wiktoria Kudela-Świątek and Księgarnia Akademicka, 2024

Recenzenci
dr hab. Józef Brynkus, prof. UKEN (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej)
dr Alicja Jarkowska (Uniwersytet Jagielloński)

Opracowanie redakcyjne
Diana Halida

Projekt okładki i rysunków
Marta Jaszczyk

ISBN 978-83-8368-209-9 (druk)
ISBN 978-83-8368-210-5 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788383682105>

Działanie sfinansowane z dotacji celowej Centrum Dialogu im. Juliusza Mieroszewskiego – umowa nr 39/2024 o dofinansowaniu przedsięwzięcia podejmowanego na rzecz dialogu i porozumienia Polaków z narodami Europy Wschodniej (znak sprawy: DPM.402.1.167.2024)

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
<https://akademicka.pl>

Spis treści

Baza wiedzy	5
Ukraińskie ślady w Krakowie	6
Struktura społeczna i osoby związane z Krakowem na przestrzeni lat	6
Życie religijne	16
Wierni obrządku greckokatolickiego	16
Wierni prawosławni	20
Ucrainica w Krakowie	22
Literatura	24
Baza inspiracji	27
Gry miejskie	28
Warianty gry	28
Od pomysłu do podsumowania	29
Pomysł	29
Cele	29
Przygotowanie	30
Gamifikacja (grywalizacja)	31
Fabuła	32
Zasady	33
Zadania	33
Rodzaje zadań	34
Scenariusz	36
Materiały do gry	37
Zespół	37
Podział zadań i plan pracy	38
Test drive	39
Trasa i początek gry	39
Czas trwania	40
Zakończenie gry	41
Podsumowanie	41
Przydatne linki	42
Gra terenowa	43
„Poznajmy się na nowo”	43
Przykładowe zadania	43
Gra tematyczna	44
„Ukraińcy w międzywojennym Krakowie”	44
Przykładowe zadania	45
Gra fabularna	46
„Być jak...”	46
Przykładowe zadania	47
Przykładowa checklista:	48
Escape room	49

Celem poradnika jest przybliżenie dziejów Krakowa w nieoczywisty sposób, pokazanie, że budynki mijane codziennie mają swoją, nierzadko fascynującą, historię, a miejskie zakamarki skrywają w sobie niezwykle opowieści.

Wskazówki zawarte w poradniku mają służyć do pogłębienia wiedzy na temat społeczności ukraińskiej w Krakowie oraz znalezienia inspiracji do zaplanowania i przeprowadzenia własnej gry terenowej lub zabawy typu „pokój zagadek” opartej na mapie ukraińskich śladów w Krakowie. Podobne mapy można jednak wykonać dla wielu innych miast Polski, np. Warszawy czy Lublina.

Gry terenowe zaprezentowane w poradniku sprawdzą się jako urozmaicenie zajęć dydaktycznych, godzin wychowawczych lub spotkań integracyjnych w klasach wielokulturowych. Można także zaprojektować własną grę na podstawie mapy „Ukraińskie ślady w Krakowie” lub zmodyfikować inne podobne gry tak, by odpowiadały potrzebom edukacyjnym i integracyjnym w klasach zróżnicowanych kulturowo.

Mapa natomiast może służyć edukatorom międzykulturowym, nauczycielom i wychowawcom w klasach międzykulturowych oraz asystentom międzykulturowym jako inspiracja. Nie proponuje bowiem gotowych rozwiązań, a jedynie inspirowanie do pogłębienia wiedzy, tworzenia własnych projektów gier terenowych i fabularnych czy projektów artystycznych oraz organizowania spacerów tematycznych.

Mapa została pomyślana jako narzędzie, które może pomóc zwrócić uwagę uczniów i edukatorów na znane i nieznane tematy w najbliższym otoczeniu: ukraińską społeczność w Krakowie, jej wkład w życie lokalnej społeczności i szerzej – dziedzictwo kulturowe Polski. Jest w pierwszej kolejności dedykowana osobom pracującym z klasami polsko-ukraińskimi.

Celem mapy jest wywołanie dialogu i rozwijanie wrażliwości na Innego, a stąd już bardzo blisko do powstawania więzi ukraińskich uczniów z lokalnym środowiskiem. Ma ona także zachęcać polskich uczniów do odkrywania, doświadczania i poznawania lokalnego dziedzictwa w szerokim kontekście międzykulturowym.

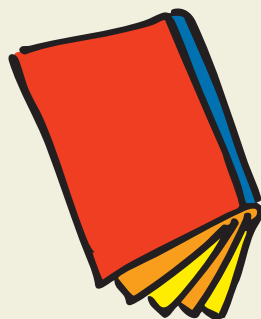
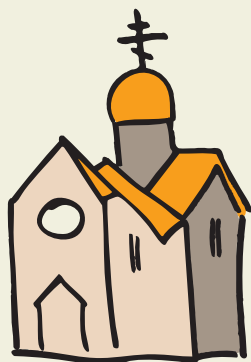
Uważaj jednak na...

- ✓ Potraktowanie mapy wyłącznie jako narzędzia do organizowania wycieczek po mieście. Takie rozwiązanie służy jedynie biernemu poznawaniu

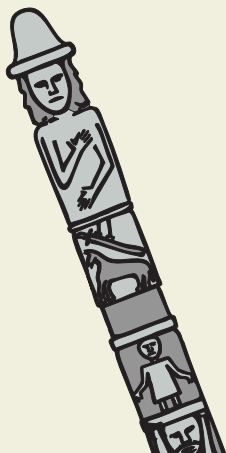
tradycji i kultury. Zamiast wyjścia do muzeum przygotuj wspólnie z uczniami grę miejską, co zaktywizuje ich do dialogu.

- ✓ Brak przygotowania uczniów na spotkanie innej kultury.
- ✓ Brak wiedzy historycznej. Dlatego przygotowanie do gry powinno zakładać uzupełnienie wiedzy na temat dziejów Krakowa w okresie, który chronologicznie obejmuje gra.
- ✓ Brak umiejętności budowania przez uczniów dialogu z przedstawicielami innej kultury niż własna. Dlatego przygotowanie do gry terenowej powinno zostać poprzedzone przez kilka rozegranych „lodołamaczy”.
- ✓ Wyręczanie uczestników w wykonywaniu zadań. Zadania powinny zostać wykonane przez młodzież samodzielnie i budować dialog wewnątrz grupy.

baza wiedzy

Ukraińskie ślady w Krakowie

Społeczność wywodząca się z ziem dzisiejszej Ukrainy ma w Krakowie tradycję sięgającą kilkuset lat. Struktura społeczna, religijna i liczebność tej grupy ulegały w toku dziejów wielokrotnym przemianom. Niemniej jednak przybywająca z ziem ukraińskich ludność pozostawiła po sobie dziedzictwo stanowiące obecnie integralną część pamięci miasta.

Struktura społeczna i osoby związane z Krakowem na przestrzeni lat

Już od średniowiecza do Krakowa przybywali kupcy z Rusi. Kontakty gospodarcze z Rusią, a zatem i wszystkie trakty handlowe niezmiennie obejmowały Kraków.

Do Krakowa przybywała również młodzież na studia. Studentem, a później wykładowcą Akademii Krakowskiej w tym okresie był Jerzy (Jurij) Drohobycz (1450–1494), który naukę w Krakowie pobierał w latach 1468/1469–1473. Kontynuował naukę astronomii i medycyny na uniwersytecie w Bolonii, którego był rektorem w latach 1481–1482. Kilka lat później powrócił do Krakowa i w latach 1487–1493 był związany z Akademią Krakowską jako profesor medycyny. Zmarł w 1494 r. w Krakowie, gdzie został pochowany. Jego dom przy ul. Brackiej w Krakowie (obok Bursy Węgierskiej), wybudowany na działce należącej do Akademii Krakowskiej, po jego śmierci przeszedł na własność uczelni. Niestety budynek nie zachował się do naszych czasów – na jego miejscu i na miejscu Bursy Węgierskiej w XIX w. wybudowano kamienicę Gostkowskich (ul. Bracka 3-5).

W Akademii Krakowskiej studiowali również duchowni, przykładowo Adam Hipacy Pociej (1541–1613), biskup brzeski i włodzimierski, a następnie metropolita kijowski, współtwórca unii brzeskiej, tłumacz dzieł ks. Piotra Skargi na język ruski (ukraiński).

Nauki w Krakowie pobierał także Kasjan Sakowicz (1578–1647), wychowawca kasztelana, a potem wojewody kijowskiego Adama Kisiela, także autor poezji barokowej i tekstów o charakterze teologiczno-politycznym, w tym

mowy pogrzebowej *in memoriam* hetmana kozackiego Piotra Konaszewicza-Sahajdacznego (*Wiersz na żałosny pogrzeb zacnego rycerza Piotra Konaszewicza-Sahajdacznego, hetmana wojsk Jego Królewskiej Mości zaporoskich...*, wyd. w Kijowie w 1622 r.). Początkowo był duchownym prawosławnym i w latach 1620–1624 stał na czele Kijowskiej Szkoły Brackiej. Następnie, pod wpływem okoliczności politycznych, w 1625 r. w Lublinie dokonał konwersji na unityzm i pełnił funkcję archimandryty dubienieckiego do roku 1634. Kilka lat później przyjął obrządek rzymskokatolicki i osiadł w Krakowie, gdzie zmarł w 1647 r. jako mnich augustinianin i został pochowany w kryptach kościoła św. św. Piotra i Pawła przy ul. Grodzkiej 52a.

Od 1784 r. regularne studia w Krakowie odbywali klerycy z unickiego zakonu bazylianów, który w 1788 r. założył własny konwent przy ul. św. Jana (po skasowanym klasztorze oo. Bernardynów na Żłobku). W latach 1916–2019 na jego miejscu funkcjonowało kino Sztuka.

W Krakowie kształcił się też przyszły metropolita greckokatolicki Lwowa Andrzej (wówczas Roman) Szeptycki. Po raz pierwszy pojawił się tu jesienią 1879 r. i jako dwunastolatek rozpoczął naukę w V klasie Gimnazjum św. Anny w Krakowie, mieszczącego się wówczas przy ul. św. Anny 12. Jego matka, Zofia z Fredrów, zamieszkała w Pałacu Wodzickich przy ul. św. Jana 11, na którego ścianie obecnie można zobaczyć tablicę pamiątkową poświęconą metropolicie Szeptyckiemu, ufundowaną w 2004 r. W 1883 r. Roman ukończył gimnazjum i 1 października tego samego roku rozpoczął służbę wojskową w 1. Galicyjskim Pułku Ułanów w Krakowie, ale już 8 stycznia 1884 r. przewieziono go z koszar do domu, zdiagnozowano bowiem u niego szkarlatynę. Ojcu Romana, Janowi Kantemu Szeptyckiemu, udało się wówczas zwolnić syna z wojska i w maju rodzina wyjechała z Krakowa do rodzinnych Przyłbic. Wiosną 1888 r. Roman Szeptycki po raz drugi odwiedził Kraków, tym razem by uzyskać stopień naukowy doktora nauk prawnych na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od października 1888 do czerwca 1891 r., już jako brat Andrzej, zamieszkał w krakowskim Kolegium Jezuickim przy Małym Rynku (klasztor przy kościele św. Barbary), gdzie zgłębiał tajniki teologii i filozofii.

Ukraińska społeczność Krakowa powiększyła się w XIX w., a na przełomie XIX i XX w. przeżywała rozkwit życia społeczno-kulturalnego. W tym okresie zaliczali się do niej przede wszystkim urzędnicy administracji państwowej, wojskowi, pracownicy kolei i inteligencja. Według kryterium wyznaniowego

społeczność greckokatolicka w Krakowie w 1910 r. liczyła 1449 osób, a według spisu wyznaniowego z 1931 r. 1554 mieszkańców miasta było unitami (częściowo spolonizowanymi). Byli to przeważnie młodzież akademicka i wojskowi, stanowiący razem 0,4% mieszkańców miasta (do tej liczby należy dodać pewną liczbę Ukraińców prawosławnych).

Od 1894 r. działała w Krakowie m.in. filia lwowskiego Towarzystwa „Proswita” powołana do życia dzięki staraniom Iwana Borysa, urzędnika krakowskiej kolei pochodzenia ukraińskiego. Towarzystwo zrzeszało niemal wszystkich ukraińskich mieszkańców Krakowa i działało nieprzerwanie do 1918 r., kiedy to po wybuchu walk polsko-ukraińskich o Lwów jej działalność zakończyła polska policja. Krakowski oddział „Proswity” organizował wykłady, spotkania towarzyskie, funkcjonowała w nim biblioteka, a od 1898 r. prowadzono nauczanie języka ukraińskiego dla dzieci. Oprócz tego towarzystwo przyznawało drobne stypendia dla ukraińskich studentów. „Proswita” organizowała wydarzenia kulturalne, które przyciągały nie tylko ukraińską, lecz także polską publiczność.

Ukraińska młodzież studencka w Krakowie (licząca w 1888 r. 60 osób, w 1911 r. – 200 osób, w 1930 r. – do 500 osób) utworzyła Akademicką Hromadę (aktywną głównie w latach 1887–1895, gdy studenci ukraińscy byli szczególnie liczni na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego). Warto wyróżnić w tym gronie m.in. Wasyla Stefanyka (1871–1936), wybitnego pisarza i polityka ukraińskiego w Galicji, oraz Romana Jarosewycza (1862–1934), ukraińskiego działacza społecznego, lekarza, publicystę, radykalnego polityka socjaldemokratycznego.

Wasyl Stefanyk od czasów studiów w Krakowie (1892) przyjaźnił się z polskim lekarzem, ukrainofilem Wacławem Damianem Moraczewskim (1867–1950) oraz jego małżonką Sofiją Okuniewską-Moraczewską (1865–1926), pierwszą kobietą absolwentką studiów medycznych w Austro-Węgrzech. Przyjaźń łączyła go także z polskimi twórcami z kręgu Młodej Polski, szczególnie z Władysławem Orkanem i Stanisławem Przybyszewskim. Okres studiów w Krakowie opisał w autobiograficznej noweli „O jasnej przeszłości” (*Про ясне минуле*). Natomiast swojej przyjaźni z rodziną Moraczewskich poświęcił nowelę „Serce” (*Сердце*). Jako wnikliwy obserwator w noweli „Kamienny krzyż” (*Камінний хрест*) odnotował niedolę ukraińskich chłopów, którzy na krakowskim dworcu przesiadali się w pociągi w trakcie swojej

emigracyjnej peregrynacji za chlebem do Kanady. Studia medyczne porzucił na rzecz działalności politycznej. Roman Jarosewycz zaś, w odróżnieniu od Stefanyka, z powodzeniem ukończył studia medyczne i uwieńczył je zdobyciem tytułu doktora medycyny w roku 1894.

Sezon operowy w krakowskim teatrze w 1896 r. uświetniła swoją obecnością ukraińska solistka Salomea Kruszelnicka.

Ponadto w roku akademickim 1896/1897 studia na Wydziale Prawa UJ rozpoczął późniejszy znany ukraiński działacz społeczny i polityczny, profesor Wołodymyr Starosolski, a następnie kontynuował je we Lwowie i Wiedniu.

W 1903 r. studia w zakresie rolnictwa rozpoczął także na Uniwersytecie Jagiellońskim Wacław Lipiński (Wiaczesław Łypyński, 1882–1931), twórca ukraińskiej myśli konserwatywnej.

W Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie studiowało na przełomie XIX i XX w. wielu przyszłych ukraińskich artystów. Warto wśród nich wymienić m.in. malarzy Iwana Trusza (1869–1941), Mykołę Buraczeka (1871–1942), Ołeksę Nowakiwskiego (1872–1935), Osypa Kuryłasa (1870–1951) oraz Mychajła Żuka (1883–1964), ucznia Stanisława Wyspiańskiego, Józefa Mehoffera i Jana Stanisławskiego. W latach 1930–1937 uczniem profesora Konstantego Laszczki na Wydziale Rzeźby był ukraiński emigracyjny artysta rzeźbiarz Hryhir Kruk (1911–1988), który dzięki wsparciu finansowemu profesora Bohdana Łepkiego i protekcji ówczesnego dyrektora Muzeum Przemysłowego w Krakowie, Stanisława Tilla, kontynuował naukę w Berlinie.

Najdłużej jednak z krakowską ASP był związany Leon Getz (1896–1971). Profesor Getz był ukraińskim i polskim malarzem oraz grafikiem. Po I wojnie światowej, jako żołnierz Ukraińskiej Armii Halickiej, był internowany w obozie na Dąbiu. Był uznawany także za jednego z najważniejszych przedstawicieli inteligencji ukraińskiej w okresie II Rzeczypospolitej i PRL. W latach 1956–1964, będąc wykładowcą na krakowskiej ASP, wykonał ponad 150 rysunków przedstawiających architekturę Krakowa, które podarował Muzeum Historycznemu Miasta Krakowa (obecnie Muzeum Krakowa).

Dużą rolę w życiu społeczności ukraińskiej w początkach XX w. odgrywali ukraińscy naukowcy. Tu warto przywołać m.in. poetę, pisarza i senatora RP V kadencji, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, Bohdana Łepkiego (1872–1941), autora podręcznika do literatury ukraińskiej wydanego w języku polskim (Warszawa 1930).

Warto także mieć na uwadze, że Kraków jako ośrodek naukowy i przemysłowy, podobnie jak Warszawa czy Lwów, przyciągał uchodźców z Ukrainy Naddnieprzańskiej możliwością znalezienia zatrudnienia, szczególnie tych z wyższym wykształceniem. Kraków był też jednym z trzech ośrodków akademickich, obok Warszawy i Poznania, które zostały zaakceptowane przez ukraińskie emigracyjne gremia decyzyjne jako możliwe do wyboru na miejsce studiów dla ukraińskiej młodzieży z Ukrainy Naddnieprzańskiej.

Napływający stopniowo do Krakowa petlurowcy, zwani tak od nazwiska atamana Ukraińskiej Republiki Ludowej – Symona Petlury – stanowili tylko małą część ukraińskiej społeczności Krakowa. W latach 1919–1921 w obozie dla internowanych na Dąbiu przebywali prawie wyłącznie sami Ukraińcy: zarówno internowani żołnierze Ukraińskiej Armii Halickiej, jak i Ukraińskich Strzelców Siczowych. Oprócz internowanych wojskowych do Dąbia kierowano również cywilów: urzędników, księży greckokatolickich i prawosławnych, siostry zakonne, kolejarzy, nauczycieli, rzemieślników i artystów. W obozie na Dąbiu działał nieformalny uniwersytet ukraiński, zorganizowano też szkołę wojskową, intelektualiści i artyści utworzyli grupę artystyczną „Muza”, założono także chór. W późniejszym okresie ponad 100 internowanych, za zgodą polskich władz wojskowych, pobierało nauki na Uniwersytecie Jagiellońskim, w Akademii Sztuk Pięknych i Akademii Górniczej (obecnie Akademii Górniczo-Hutniczej).

Działalność powołanych przez wspomniane środowiska petlurowskie oddziału Ukraińskiego Komitetu Centralnego, Gromady Studentów Emigrantów z Ukrainy oraz oddziału Związku Inżynierów i Techników Ukraińców Emigrantów w Polsce odbywała się na tle prężnie rozwijających się organizacji galicyjskich Ukraińców. W okresie II Rzeczypospolitej swoją pracę w Krakowie kontynuowało bowiem galicyjskie Towarzystwo „Proswita” (1922–1939), powstały także Ridna Szkoła (1918–1939) i Sojuz Ukrajinok z centralą we Lwowie. Aktywność Ukraińców galicyjskich i naddnieprzańskich w wielu dziedzinach zbiegała się, ale współpraca między obiema grupami była utrudniona ze względu na stosunek do państwa polskiego (w przeciwieństwie do imigrantów z Ukrainy Naddnieprzańskiej galicyjscy Ukraińcy byli nastawieni do niego krytycznie, a nawet wrogo).

Z tego środowiska wywodził się polski inżynier metalurg, absolwent Akademii Górniczej, pochodzący z Kijowa, były pułkownik wojsk Ukraińskiej

Republiki Ludowej, Adrian Maruszczenko-Bohdanowski (1897–1941). Internowany najpierw w Wadowicach, jakiś czas mieszkał w Podiebradach (Czechosłowacja), a później osiadł w Krakowie, gdzie zmarł na gruźlicę. Został pochowany na cmentarzu Rakowickim. Pozostawił po sobie niezwykle cenne wspomnienia z okresu służby wojskowej i internowania w Polsce, w nich także opisał przychylny stosunek polskich władz wojskowych do internowanych inwalidów i weteranów wojsk URL.

Innym polskim metalurgiem, absolwentem Akademii Górniczej, był profesor Mykoła Czyżewski. Pochodził z Hadziacza, przed I wojną światową studiował chemię na Politechnice Kijowskiej. Jednakże działania wojenne i powołanie do wojska uniemożliwiły mu ukończenie studiów. Był internowany w II Rzeczypospolitej. W 1933 r., będąc już asystentem w Akademii Górniczej, przyjął obywatelstwo polskie. W 1934 r. doktoryzował się, a rok później habilitował się i otrzymał posadę docenta na uczelni. W 1939 r. został aresztowany przez gestapo w ramach akcji „Sonderaktion Krakau”, ale zwolniono go ze względu na jego ukraińską narodowość. Po II wojnie światowej jako jeden z nielicznych przedstawicieli mniejszości ukraińskiej pozostał w Krakowie. Zorganizował w Akademii Górniczej Katedrę Odlewnictwa i został w 1946 r. jej pierwszym profesorem nadzwyczajnym. W latach 1951–1953 pełnił funkcję dziekana Wydziału Odlewnictwa. Był członkiem Stowarzyszenia Naukowo-Technicznego Odlewników Polskich, a po przekształceniu go w 1951 r. w Stowarzyszenie Techników Odlewników Polskich – jego prezesem do końca życia. Za swój wkład w modernizację odlewni w PRL został uhonorowany na kilka miesięcy przed śmiercią Złotym Krzyżem Zasługi (1954). Pochowano go na cmentarzu Rakowickim. W budynku D-8 Wydziału Odlewnictwa AGH przy ul. Reymonta 23, na parterze, znajduje się tablica poświęcona profesorowi Czyżewskiemu.

W 1921–1945 w Krakowie mieszkał profesor Iwan Feszczenko-Czopiwski (1884–1952), pochodzący z Żytomierszczyzny ukraiński działacz narodowy i polityczny. W Ukraińskiej Republice Ludowej zajmował stanowisko ministra przemysłu i handlu, a następnie ministra gospodarstwa narodowego i wicepremiera. Z ramienia rządu ukraińskiego negocjował państwowe umowy polsko-ukraińskie. Od 1922 r. przebywał na emigracji w Krakowie, gdzie pracował jako inżynier metaloznawca i metalurg, następnie został profesorem Akademii Górniczej. W 1933 r. odznaczono go Złotym Krzyżem Zasługi. 6 listopada 1939 r. został aresztowany przez gestapo w czasie akcji

„Sonderaktion Krakau”. Profesor Feszczenko-Czopiwski całe życie zawodowe poświęcił polskiej nauce oraz polskiemu przemysłowi metalurgicznemu i zbrojeniowemu. Wspierał ukraińskich studentów finansowo. Był także aktywny w środowisku krakowskiej emigracji pochodzącej z Ukrainy Naddnieprzańskej. Po zajęciu Katowic przez Armię Czerwoną został aresztowany i zesłany do obozu pracy, gdzie w 1952 r. zmarł. Pochowano go w mogile zbiorowej w obozie Abez. Na cmentarzu międzywyznaniowym w Sosnowcu ma symboliczną mogiłę obok swojej córki Ireny Bohun.

Kierownikiem obserwatorium astronomicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1921–1924 był pochodzący z Podola były generał armii Ukraińskiej Republiki Ludowej, doradca w Ministerstwie Wojny, a w cywilu geodeta i kartograf, Mykoła Kowal-Miedźwiecki. Na kilka lat przed śmiercią przeniósł się on do Warszawy. Działania Kowala-Miedźwieckiego służyły udoskonaleniu metod badawczych polskiej geodezji. Był członkiem Komitetu Narodowego Polskiej Akademii Umiejętności oraz członkiem kolegium redakcyjnego m.in. „Przeglądu Mierniczego” i „Wiadomości Służby Geograficznej”. Został pochowany na cmentarzu prawosławnym na warszawskiej Woli.

Ponadto pośród galicyjskich Ukraińców związanych z Krakowem w tym okresie warto wspomnieć m.in. sławistę Iwana Ziłyńskiego (pseudonim „Kowbasa”, 1879–1952), autora pracy „Pisownia ukraińska” (*Український правопис*), czterokrotnie wydawanej w Krakowie w latach 1941–1943, geografa Wołodymyra Kubijowycza (1900–1985), głównego redaktora „Encyklopedii ukraїnoznavstwa” (*Енциклопедія українознавства*) wydanej w Monachium w latach 1949–1952, i historyka Stefana Tomaszewskiego (1875–1930).

Wraz z wybuchem II wojny światowej Ukraiński Komitet Centralny i jego oddziały przestały istnieć. Niemniej jednak Kraków w okresie okupacji stał się na nowo ośrodkiem ukraińskim za sprawą polityki III Rzeszy względem ludności narodowości ukraińskiej na okupowanych terenach. Pod kątem struktury społecznej środowisko ukraińskie było wtedy całkowicie odmienne od tego z okresu międzywojennego.

Ukraińcy wiązali z Rzeszą nadzieje na stworzenie przynajmniej autonomicznego państwa ukraińskiego. Z kolei Niemcy dostrzegali tę chęć współpracy i wykorzystywali Ukraińców w okupacyjnej administracji czy policyjno-wojskowych służbach pomocniczych. Ponadto po 17 września 1939 r. do Krakowa trafiło ok. 3000 Ukraińców z terenów zajętych przez ZSRS. W czasie okupacji

niemieckiej za zgodą Niemców funkcjonował, kierowany przez wspomnianego Wołodymyra Kubijowycza, Ukraiński Centralny Komitet i ukazywało się czasopismo „Krakiwski Wisti” („Краківські Вісті”), adresowane do Ukraińców mieszkających w Generalnym Gubernatorstwie (do 1 maja 1940 r. ukazywało się dwa razy w tygodniu, do 30 października 1944 r. – trzy razy w tygodniu). W czasie II wojny światowej był to jedyny dziennik ogólnoukraiński (wydano łącznie 1401 numerów gazety w czasie jej istnienia).

W mieście ponadto powstało coś w rodzaju dzielnicy ukraińskiej (okolicie Plant, ul. Zwierzynieckiej, Sarego, Starowiśnej, Dietla i św. Gertrudy), którą zamieszkiwało kilkanaście tysięcy Ukraińców. Przy ul. Starowiśnej 7 istniała szkoła z ukraińskim jako językiem nauczania. W mieście działały także ukraińskie kasyno i restauracje oraz Ukrainbank Krakau. Przy ul. Loretańskiej mieścił się Ukraiński Komitet Pomocowy. Przy ul. Sarego miała swoją siedzibę Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów i wówczas miasto zamieszkiwało wielu ukraińskich działaczy politycznych i kulturalnych oraz przedstawicieli ukraińskich elit (po wojnie udali się na emigrację do Europy Zachodniej i do obu Ameryk). W tym czasie z miastem byli związani bracia Stepan i Wasyl Banderowie (istnieje także niezwyfikowana legenda miejska o tym, że obaj brali śluby w krakowskiej parafii unickiej).

Od 1943 r. Niemcy umożliwili chętnym Ukraińcom wyjazd do III Rzeszy. Wielu galicyjskich Ukraińców skorzystało z tej możliwości. Pod koniec wojny, tuż przed wejściem wojsk sowieckich, niektórzy spośród członków ukraińskiej emigracji petlurowskiej również, spodziewając się represji, wyemigrowali na Zachód. Krok ten, jak się okazało, był uzasadniony – wielu z tych, którzy pozostali, deportowano w głąb ZSRS. W tym samym czasie zlikwidowano parafię greckokatolicką przy cerkwi Podwyższenia Krzyża Świętego (1947), część wiernych aresztowano i umieszczono w obozie w Jaworznie. Parafię reaktywowano uroczystie dopiero w 1958 r. przez celebrację uroczystego nabożeństwa w kościele oo. Paulinów na Skalce, choć nadal nie odzyskała kościoła parafialnego. W ten sposób po zakończeniu wojny skutek dobrowolnych i przymusowych przemieszczeń ludności liczba Ukraińców w Krakowie gwałtownie zmalała.

16-18 czerwca 1956 r. pod nadzorem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych PRL utworzono Ukraińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne (UTSK), jedyną ukraińską organizację w komunistycznej Polsce. UTSK miało prawo prowadzić

działalność kulturalną i oświatową wśród mniejszości ukraińskiej. Początkowo krakowska struktura UTSK działała w Pałacu Potockich przy Rynku Głównym 20, aż do 1977 r., kiedy została zmuszona go opuścić. Następnie przez pewien czas UTSK w Krakowie korzystało z sali w jednej z kamienic przy ul. Dietla. W 1990 r. UTSK zmieniło swoją nazwę na Związek Ukraińców w Polsce.

Od 1987 r. działa w Krakowie aktywnie (do 2015 r. przy ul. Kanoniczej 15) Fundacja św. Włodzimierza Chrzcziciela Rusi Kijowskiej, stworzona przez Włodzimierza Mokrego, polskiego filologa ukraińskiego pochodzenia (pochodzi z rodziny przesiedlonej w ramach akcji „Wisła”), profesora nauk humanistycznych i wykładowcy Uniwersytetu Jagiellońskiego, posła na Sejm w latach 1989–1991.

Częścią Fundacji jest wydawnictwo Sz wajpolt Fiol, które w okresie swej największej aktywności było wydawcą almanachu „Między Sąsiadami”, „Krakowskich Zeszytów Ukrainoznawczych” (wydawanych w latach 1992–2011 wspólnie z Uniwersyte tem Jagiellońskim) oraz ukazującego się w latach 1995–2000 pisma propagującego kulturę i duchowość mniejszości narodowych „Horyzonty Krakowskie”. Z inicjatywy prof. W. Mokrego Fundacja była współorganizatorem studenckich konferencji naukowych w ramach Studenckich Dni Kultury Ukraińskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim, organizowanych w latach 1992–2019 dla studentów krakowskiej ukrainistyki, a następnie Katedry Ukrainoznawstwa UJ oraz studentów z Ukrainy i innych państw. Była także pomysłodawcą oraz patronem klubu studenckiego „Wernyhora”. W ramach ukraińskich czwartków naukowych naukowcy ukrainoznawcy z Polski, Ukrainy i innych państw wygłaszają referaty dotyczące ukraińskiej historii, kultury, piśmiennictwa i stosunków polsko-ukraińskich w XI–XX w.

W Galerii Sztuki Ukraińskiej Fundacji św. Włodzimierza, otwartej w czerwcu 1992 r., zorganizowano ponad 150 wystaw ukraińskiego malarstwa, grafiki, rzeźby, fotografii artystycznej oraz sztuki użytkowej, które cieszyły się wśród krakowian popularnością. Z okazji wystaw wydawano dwujęzyczne – w języku ukraińskim i polskim – foldery i albumy. W latach 1995–2015 przy ul. Kanoniczej 15 funkcjonowała kaplica św. św. Borysa i Gleba zaprojektowana przez Jerzego Nowosielskiego (1923–2011). Dzięki pracy artysty jej ściany zostały bogato ozdobione zabytkowymi ikonami. Fundacja miała także swoją księgarnię Nestor. Sprzedaż książek obecnie prowadzona jest przez Internet, a przy ul. Grodzkiej 21 Fundacja otwarła restaurację Smak Ukraiński.

W połowie lat 90. XX w. przy ul. Paulińskiej miały swoją siedzibę również Stowarzyszenie Oświatowe im. Bohdana Łepkiego i muzeum artysty.

W latach 1990–1991, dzięki staraniom grupy pracowników Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, zarówno literaturoznawców, jak i językoznawców, rozpoczęto w Krakowie studia z zakresu filologii wschodniosłowiańskiej. Pierwszy nabór odbył się w lipcu 1991 r., a 11 marca 1994 r. decyzją rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego powołano Katedrę Ukrainistyki UJ. Jej pierwszym kierownikiem był prof. dr hab. Ryszard Łużny.

Wydarzeniem o randze symbolicznej dla społeczności ukraińskiej w Krakowie było odsłonięcie w 2008 r. pierwszego w Polsce pomnika ofiar Wielkiego Głodu (Hołodomoru) na Ukrainie z lat 1932–1933, autorstwa prof. Stefana Dousy (róg ul. Karola Olszewskiego i Wiślniej).

Od 2013 r. statystyki odnotowują wzrost liczby ludności ukraińskiej w Krakowie. Pod względem struktury jest to społeczność niejednorodna; zaliczamy do niej zarówno przedstawicieli sfery biznesu, inteligencji, jak i pracowników sfery usług i pracowników fizycznych.

W 2017 r. według szacunków konsularnych w Krakowie mieszkało legalnie ponad 60 tys. obywateli Ukrainy. W 2020 r. ta liczba wzrosła do ok. 80 tys. (wliczając mieszkających tu na stałe obywateli Ukrainy i Ukraińców posiadających obywatelstwo polskie), co stanowi blisko 10% mieszkańców miasta. Kraków jest atrakcyjnym kierunkiem dla młodzieży akademickiej (w 2019 r. ok. 8000 osób ukraińskiego pochodzenia pobierało naukę w Krakowie).

W latach 2013–2016 istniała nieformalna organizacja Klub Ukraiński w Krakowie, od 2016 r. działa fundacja „Zustricz”, kontynuująca działania Klubu, przede wszystkim na rzecz zbliżenia i współpracy polsko-ukraińskiej. W 2018 r. ukazywał się bezpłatny dwutygodnik „Krakiv” („Kpakiv”). Od 2019 r. w sieci działa portal UAinKrakow.pl, którego celem jest informowanie o życiu Ukraińców w Krakowie.

W Krakowie znajduje się siedziba Konsulatu Ukrainy w Polsce. Od lat są także organizowane Dni Kultury Ukraińskiej. Krakowskie instytucje kultury dostosowują swoją ofertę do potrzeb licznej społeczności ukraińskiej w mieście.

Na dziedzińcu Pałacu Wielopolskich, w którym mieści się Urząd Miasta Krakowa, w listopadzie 2019 r. odsłonięto pomnik księżniczki kijowskiej Anny Jarosławówny, która goszcząc w drodze do Francji u swej ciotki księżnej Marii

Dobroniegi, żony Kazimierza Odnowiciela, mieszkała na Wawelu. We Francji Anna Jarosławówna została żoną króla Henryka I. W ceremonii odsłonięcia pomnika wzięli udział przedstawiciele władz miejskich, konsulatu Ukrainy oraz organizacji ukraińskich.

W 2020 r. w kamienicy Lamelich przy ul. Mikołajskiej 2, z inicjatywy Jacka Tokarskiego, szefa wydawnictwa Wysoki Zamek, i Mykoły Mańki z fundacji „Zustrich”, odbyła się w Krakowie pierwsza wystawa poświęcona ukraińskim śladom w tym królewskim mieście.

Na przełomie lat 2021/2022 w Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie można było obejrzeć wystawę poświęconą dialogowi polsko-ukraińskiemu *Ukraina. Wzajemne spojrzenia*. Towarzyszyły jej także, organizowane bezpłatnie, spacery miejskie w języku polskim, ukraińskim i angielskim. Ze względu na swoją popularność nadal pozostają one w ofercie edukacyjnej i popularyzacyjnej MCK.

Od lutego 2022 r. Kraków stał się miejscem zamieszkania dla jeszcze większej liczbie społeczności ukraińskiej poszukującej schronienia przed wojną w Ukrainie.

Życie religijne

Wierni obrządku greckokatolickiego

Od XVIII w. życie religijne społeczności ukraińskiej w Krakowie organizowała parafia greckokatolicka należąca do eparchii przemyskiej. W XVIII w. duszpasterzem akademickiej młodzieży ruskiej studiującej w Akademii Krakowskiej, a także mieszkających w Krakowie wyznawców obrządku wschodniego, był tzw. ksiądz grecko-unicki w Akademii Krakowskiej (z nazwiska znany jest m.in. niejaki ks. Kołodko). Był to duszpasterz, który organizował życie religijne przybyłych do Krakowa na studia grekokatolików i mieszkających w mieście wyznawców prawosławia.

Pierwsza parafia greckokatolicka powstała w Krakowie dopiero w 1785 r. wskutek przyznania warszawskim bazylianom prawa do osiedlenia się w mieście. W latach 1788–1801 parafia mieściła się w uzyskanym przez nich kościele i klasztorze oo. Bernardynów na Żłobku przy ul. św. Jana 6. 16 listopada

1801 r. z powodu trudności finansowych bazylianów wszystkie zabudowania kościelne i klasztorne zostały sprzedane na licytacji węgierskiemu kupcowi Maciejowi Knotzowi. W części tych poklasztornych budynków, po zupełnych przeróbkach, znajduje się m.in. Hotel Saski. Od 1804 r. grekokatolicy korzystali z Kaplicy Matki Bożej Bolesnej w kościele oo. Franciszkanów. Dzięki staraniom ks. Floriana Kudrewicza unicy uzyskali w 1809 r. klasztor ss. Norbertanek i kościół św. Norberta przy ul. Wiślniej 11, który stał się siedzibą parafii greckokatolickiej.

W 1850 r. cerkiew została okradziona, a latem spłonęła w pożarze miasta. W 1855 r. parafia uzyskała wezwanie Podwyższenia Krzyża Świętego, pozostawiając także wezwanie poprzednie – św. Norberta. W tym okresie wśród wiernych przeważali profesorowie, studenci, wojskowi i urzędnicy. Od samego początku, aż do 1892 r., parafia administracyjnie należała do diecezji chełmskiej, a następnie do przemyskiej (dekanat leżajski). Pierwszymi proboszczami byli: w latach 1799–1834 wspomniany ks. Florian Kudrewicz, profesor UJ, senator Wolnego Miasta Krakowa, prorektor Uniwersytetu Jagiellońskiego; w latach 1835–1854 – ks. Leon Laurysiewicz, rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego i prezes Towarzystwa Naukowego Krakowskiego; w latach 1854–1853 – ks. Jan Ławrowski, kompozytor, autor m.in. utworów chóralnych *Jesień*, *Zaśpiewaj mi*, *słowniku*, autor pierwszej w języku ruskim historii *Grekokatolickiej parafii w Krakowie*, wydanej w Wiedniu („Отечественный Сборник” 1855); w latach 1863–1864 – ks. Stefan Laurysiewicz, politycznie zaangażowany na rzecz zbliżenia Polaków i Rusinów; w latach 1865–1885 – ks. Józef Czerlunczakiewicz, profesor Uniwersytetu Lwowskiego i Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Dzięki staraniom proboszcza, ks. Jana Borsuka (1885–1909), w 1896 r. wzniesiono ikonostas, wykonany z cegły, pokryty sztukaterią, według projektu architekta Tadeusza Stryjeńskiego (1849–1943), z obrazami pędzla Władysława Rossowskiego, który w latach 1892–1895 namalował 29 obrazów do ikonostasu według szkiców Jana Matejki (1838–1893).

Liczba parafian wynosiła w 1854 r. ponad 1 tys., w 1892 r. – ponad 2 tys., w 1919 r. – 1677 grekokatolików. Według spisu powszechnego z roku 1931 r. mieszkało w Krakowie 1554 grekokatolików (ok. 0,4% ludności), a spośród nich ok. tysiąca osób posługiwało się językiem ukraińskim.

Największe ożywienie życia religijnego wspólnoty greckokatolickiej w Krakowie nastąpiło za czasów proboszcza ks. dr. Pawła Chruszcza (1932–1944).

Wówczas trzon parafii stanowili robotnicy i ich rodziny osiadłe w Krakowie. W parafii działało stowarzyszenie Apostolstwo Modlitwy (w 1935 r. liczyło 250 członków). Animowano liczne przedsięwzięcia edukacyjne i duszpasterskie, kolportowano pismo „Misjonarz” („Мисонер”). Ukazywało się też czasopismo „Unia” (1929–1939), wydawane przez Towarzystwo Przyjaciół Unii, działające na rzecz odrodzenia Kościoła greckokatolickiego na terenach, na których grekokatolicy zostali zmuszeni do konwersji na prawosławie (Podlasie, Chełmszczyzna).

Przed wybuchem II wojny światowej do parafii należeli poza krakowianami także mieszkańcy powiatów: bocheńskiego, brzeskiego, chrzanowskiego, bialskiego, dąbrowskiego, mieleckiego, myślenickiego, oświęcimskiego, pilźnieńskiego, tarnowskiego, wadowickiego, wielickiego, żywieckiego; należał do niej także region śląski. Spośród nich 2 tys. mieszkało w Krakowie.

W okresie okupacji Kraków był ważnym ośrodkiem dla wiernych obrządku greckokatolickiego. Na skutek migracji ludności wzrosła liczba parafian, ale po zakończeniu II wojny światowej uległa ona gwałtownemu zmniejszeniu. W latach 1944–1946 duszpasterzami parafii byli redemptorysta, obywatel Belgii, o. Mario van den Maile, oraz przybyły w czasie okupacji z archidiecezji lwowskiej ks. Maksymilian Pryjma. Duchowni grekokatolicy w obawie przed represjami ze strony władz komunistycznych znajdowali schronienie w rzymskokatolickich parafiach i domach zakonnych na terenie Krakowa i okolic. W 1945 r. w klasztorach krakowskich przebywali: ks. Jan Czejemba u kamedułów na Bielanych, ks. Jan Hamerski, ks. Julian Pleszkiewicz, ks. Antoni Kowalski – u cystersów w Mogile oraz ks. Roman Pawłyszyn u kanoników regularnych na Kazimierzu. Często udzielano im pozwolenia na sprawowanie liturgii w obrządku rzymskokatolickim.

W latach 1945–1947 część grekokatolików, chcąc uniknąć przesiedleń, dokonywała konwersji (często tylko nominalnej) na rzymski katolicyzm. W latach 1946–1947 ostatnim proboszczem parafii Podwyższenia Krzyża Świętego był przybyły z Przemyśla ks. Stefan Grab. W maju 1947 r. parafia została ostatecznie zlikwidowana, a jej ostatni paroch deportowany do Ukraińskiej SRS, grupę wiernych aresztowano i wywieziono do obozu w Jaworznie. Parafia przestała istnieć. W samej cerkwi rozmontowano natomiast ikonostas, a obrazy i szkice Jana Matejki znalazły się w Muzeum Narodowym w Krakowie (Dom Jana Matejki przy ul. Floriańskiej 41).

Posługę duszpasterską próbowali odnowić ks. Wasyl Djak i ks. Włodzimierz Mochnecki (odprawiał msze w mieszkaniu prywatnym przy ul. Grodzkiej). Przebywający w Krakowie duchowni greckokatolicy podejmowali z czasem pracę w parafiach rzymskokatolickich (np. ks. Roman Pawłyszyn). Wierni zaś, którzy pozostali po wojnie w Krakowie, z braku parafii uczestniczyli w nabożeństwach rzymskokatolickich lub prawosławnych.

Przełom lat 40. i 50. XX w. był ciężkim okresem dla Kościoła greckokatolickiego w całej komunistycznej Polsce, wielu duchownych oskarżano o współpracę z Ukraińską Powstańczą Armią, w tym związanego z krakowską parafią ks. Mykołę Deńkę, którego aresztowano w 1952 r. i skazano na karę więzienia. Dopiero po jego powrocie do Krakowa w 1957 r. podjęto starania o odrodzenie parochii greckokatolickiej, która w latach 1958–1998 mogła korzystać z kaplicy św. Doroty w kościele oo. Augustianów na Kazimierzu. Parafia w tym okresie była nieliczna (według danych operacyjnych Służby Bezpieczeństwa na niedzielnych nabożeństwach obecnych było od 70 do 300 osób w 1958 r.). Parafia w Krakowie w ważniejsze święta religijne gromadziła wiernych z całego kraju. Ksiądz Mykoła Deńko dbał o odrodzenie życia religijnego (założono chór, wznowiono katechezę w języku ukraińskim). Z parafią były też związane siostry józefitki, gościnnie mieszkające u krakowskich klarysek przy ul. Grodzkiej.

Do działalności proboszcza przychylnie odnosiła się Kuria Metropolitalna w Krakowie przez cały okres posługi ks. Deńki. W kaplicy św. Doroty co roku 27 września obchodzono święto Podwyższenia Krzyża i urządzano odpust – w ten sposób publicznie manifestowano ciągłość wspólnoty parafialnej. W 1968 r. reaktywowano kapitułę przemyską, do której należał także krakowski proboszcz Mykoła Deńko, a spotkania kurii często odbywały się w Krakowie.

Od lat 70. XX w. w działalność duszpasterską zaczęły włączać się osoby świeckie (powstawały bractwa, grupy młodzieżowe). Społeczność parafialna w Krakowie stale była też inwigilowana przez Służbę Bezpieczeństwa, dlatego część działań duszpasterskich była podejmowana w konspiracji (np. ważna korespondencja parafii greckokatolickiej była odbierana przez siostry klaryski w Krakowie).

Krakowscy grekokatolicy wiązali odrodzenie obrządku wschodniego w Polsce z osobą papieża Jana Pawła II, który darzył parafię opieką modlitewną

jeszcze jako biskup krakowski Karol Wojtyła. Podczas pielgrzymki papieskiej 22 czerwca 1983 r. na mszy świętej na krakowskich Błoniach grekokatolicy ofiarowali papieżowi w darze inkrustowaną tacę z wizerunkiem cerkwi łemkowskiej i tradycyjny wyszywany ręcznik (rusznyk) oraz zaśpiewali po ukraińsku *Mnohaja lita*.

W latach 1986–1996 proboszczem był ks. Miron Mychajłyszyn, a po nim – ks. Michał Feciuch (1996–2006), któremu udało się odzyskać w 1998 r. przedwojenną cerkiew Podwyższenia Krzyża Świętego przy ul. Wiślniej i odnowić ikonostas z XIX w. (w 1999 r. parafię odwiedził papież Jan Paweł II). Po 1989 r. zmieniła się struktura parafii z racji kolejnych fal emigracji z Ukrainy. Od 2006 r. parochem w parafii jest ks. Piotr Pawliszcze. Jest ona obecnie ważnym miejscem na mapie życia społecznego ukraińskiej emigracji w Krakowie.

Wierni prawosławni

O ile początki parafii unickiej w Krakowie sięgają początku XIX w., o tyle struktury Cerkwi prawosławnej powstały dopiero w latach 20. XX w.

Pierwsze nabożeństwa prawosławne odnotowuje się w Krakowie po I wojnie światowej. Początkowo Ukraińcy prawosławni (emigranci wojskowi z Ukrainy Naddnieprzańskiej) uczęszczali do prawosławnej cerkwi garnizonowej.

W obozie dla internowanych na Dąbiu wśród przebywających tam Ukraińców znajdowali się duchowni prawosławni, którzy pełnili posługę wśród osadzonych wiernych. Równolegle w Krakowie został ulokowany garnizon Wojska Polskiego. Pierwszą prawosławną kaplicę garnizonową założono w 1923 r. w budynku byłej ujeżdżalni koni przy ul. Lubicz w Krakowie (obecnie część Opery Krakowskiej), a w 1927 r. przeniesiono ją do koszar Sztabu Garnizonowego Krakowskiego Okręgu Wojskowego w dawnym Browarze Królewskim na pl. Na Grobach (obecnie hotel Sheraton przy ul. Powiśle 7).

W okresie niemieckiej okupacji pomieszczenia garnizonowe, w tym kaplicę, zajęli Niemcy. W 1940 r. cerkiew została przeniesiona do sali w zniszczonej synagodze Ahawat Raim w kamienicy Jordanowskiej (ul. Szpitalna 24). Po wykonaniu niezbędnych prac adaptacyjnych i przeniesieniu tam ikonostasu konsekrowano cerkiew pw. Zaśnięcia Najświętszej Maryi Panny. W 1948 r. parafia (wraz z całym dekanatem krakowskim) weszła w skład

diecezji łódzko-poznańskiej. W tym samym roku wspólnota zyskała stałego proboszcza, ks. Aleksandra Surwiłłę (1948–1950).

Podobnie jak grekokatolicy, tak i prawosławni, obawiając się deportacji powojennych do Ukraińskiej SRS, dokonywali konwersji na rzymski katolicyzm. W latach 1950–1962 proboszczem był Aleksander Czubuk-Podolski, kapelan Wojska Polskiego od 1919 r. i uczestnik wyprawy kijowskiej z 1920 r.

Następnie, w latach 1962–1985, funkcję proboszcza parafii pełnił ks. Eugeniusz Lachocki, absolwent Prawosławnego Instytutu Teologicznego św. Sergiusza w Paryżu (1933). Z inicjatywy proboszcza oraz starosty cerkiewnego Michała Kubickiego pod koniec lat 60. XX w. rozpoczęto wieloletni proces przebudowy cerkwi, zakończony w 1984 r. Wyremontowaną świątynię poświęcił przyszły metropolita Sawa.

Obecne wyposażenie cerkwi pochodzi z trzech zlikwidowanych prawosławnych świątyń podkrakowskich. Sztandary pochodzą z Olkusza; tryptyk, tj. ikona Trójcy Świętej, Zstąpienia Ducha Świętego na Apostołów i Wniebowstąpienia Pańskiego – z Nowego Brzeska, a najcenniejszy zabytek, XIX-wieczny ikonostas – z nieistniejącej już cerkwi w Miechowie. Brakujące w nim ikony Chrystusa i Bogurodzicy z Dzieciątkiem dopiero w latach 60. XX w. uzupełnił prof. Jerzy Nowosielski (1923–2011). W latach 90. XX w. wykonano polichromię w cerkiewnym refektarzu. Pod koniec 2006 r. nad drzwiami cerkwi zamontowano kopułkę.

W latach 1985–2004 proboszczem parafii był ks. Witold Maksymowycz, inżynier, absolwent Akademii Górniczo-Hutniczej i Prawosławnego Seminarium Duchownego w Warszawie. Od 2004 r. proboszczem jest ks. Jarosław Antosiuk.

Od marca 2022 r. parafia posiada też kwaterę na cmentarzu komunalnym w Podgórkach Tynieckich.

Parafia pw. Zaśnięcia Najświętszej Maryi Panny do niedawna liczyła kilkaset osób, jednakże od lutego 2022 stara się wesprzeć posługą także liczną społeczność uchodźców wojennych z Ukrainy. Terytorialnie obejmuje obszar byłego województwa krakowskiego. Wchodzi w skład dekanatu krakowskiego (ze stolicą w Częstochowie) diecezji łódzko-poznańskiej Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Nabożeństwa są sprawowane w języku cerkiewnosłowiańskim.

Przy parafii zorganizowano chór dorosły i dziecięcy, Międzyszkolny Punkt Katechetyczny, Bractwo św. św. Cyryla i Metodego, Bractwo Młodzieży Prawosławnej,

Centrum Sztuki Sakralnej im. Jerzego Nowosielskiego, Diecezjalne Biuro Pielgrzymkowe oraz Pracownię Ikonograficzną i Konserwacji Dzieł Sztuki Sakralnej. Prowadzone są ponadto kursy językowe dla obcokrajowców, kursy ikonograficzne, a także działalność kulturalno-oświatowa i charytatywna.

Ucrainica w Krakowie

W muzeach, bibliotekach i archiwach Krakowa znajdują się liczne cenne *ucrainica*. Mają one różnorodny charakter i związek z lokalną społecznością ukraińską. Dla wielu jej przedstawicieli mają znaczenie symboliczne, ponieważ pozostają namacalnymi śladami kultury ukraińskiej w Krakowie.

Ważnym zabytkiem sztuki cerkiewnej związanej z Rusią Halicką jest bizantyjska mozaikowa ikona maryjna z XII w. Jest ona jedną z niewielu, jakie dotrwały do naszych czasów. Przedstawia Marię Chalkopratejską (Hagiosoritisę) i należała do Salomei (1211/1212–1268) – polskiej księżniczki, księżnej halickiej, pierwszej klaryski polskiej gałęzi tego zakonu oraz błogosławionej Kościoła katolickiego. W wieku trzech lat Salomea została żoną siedmioletniego księcia Kolomana, króla Halicza w latach 1215–1221.

Na odnotowanie zasługuje ponadto kolekcja sztuki cerkiewnej gromadzonej w Pałacu Biskupa Erazma Ciołka (Oddział Muzeum Narodowego w Krakowie). Zawiera ona dzieła sakralne związane z Kościołem wschodnim, od średniowiecza aż po czasy współczesne. Do najstarszych zabytków w kolekcji należą drobne dewocjalia związane z Rusią Kijowską. Większość zasobu stanowią ikony pochodzące z ziem Rzeczypospolitej Obojga Narodów zamieszkałych przez ludność ruską. Najstarsze z nich datowane są na XV–XVI w. i reprezentują najwyższy poziom sztuki pobizantyjskiej tego czasu.

Misję ewangelizacyjną dominikanina św. Jacka Odrowąża na Ruś upamiętnia kaplica w kościele oo. Dominikanów w Krakowie przy ul. Stolarskiej 12. Legenda głosi, że w trakcie najazdu mongolskiego na Kijów w 1240 r. św. Jacek odprawiał mszę, ale uprzedzony o ataku na miasto, zakończył Eucharystię i zabrał ze sobą puszkę z komunikantami. Usłyszał wówczas kobiecy głos proszący o zabranie ze sobą także figury Matki Boskiej. Przypisywany tej legendzie alabastrowy posążek Matki Boskiej Jackowej ze Lwowa, w którym zatrzymał się św. Jacek, znajduje się w Muzeum Dominikanów w Krakowie.

W kościele Świętej Trójcy znajduje się kaplica św. Jacka wraz z jego grobem. Wzniesiono ją w XVI w. na miejscu celi zakonnej założyciela Polskiej Prowincji Dominikanów, a jej obecny kształt datuje się na lata 1614–1627. Ołtarz w kaplicy wraz z grobem św. Jacka oraz stiuki na ścianach kaplicy wykonał Baltazar Fontana, polichromie zaś – Karol Dankwart. W kaplicy znajdują się też sceny z życia św. Jacka namalowane przez Tomasza Dolabellę.

W Muzeum Czartoryskich (Oddział Muzeum Narodowego w Krakowie) przechowywane są miniatury Ewangeliarza Ławryszewskiego, zabytku literatury ukraińskiej z XIV–XV w., oraz listy ukraińskiego wieszczki narodowego Tarasa Szewczenki (1814–1861) do Bronisława Zaleskiego (1819–1890). Własnością Muzeum Narodowego w Krakowie jest także interesujący berdysz (topór) z wyobrażeniem Archanioła Michała. Jest on typowym toporem bojowym o proveniencji wschodniej: ma szerokie, symetryczne ostrze w kształcie półksiężyca służące do zadawania cięć oraz masywny, romboidalny młotek przeznaczony do rozbijania hełmów i zbroi. Według tradycji należał do hetmana kozackiego Bohdana Chmielnickiego, o czym ma świadczyć umieszczona na nim inskrypcja. Hetman miał go rzekomo otrzymać w darze w trakcie oblężenia Zamościa w 1648 r.

W Archiwum Narodowym w Krakowie przechowywana jest skrzynia z pieczęciami, pieniędzmi i dokumentami z czasów Ukraińskiej Republiki Ludowej, która trafiła za sprawą Niemców w czasie ich okupacji Krakowa do zbiorów archiwum.

Na cmentarzu Rakowickim prócz pojedynczych grobów zmarłych w Krakowie Ukraińców (Bogdan Łepki, Stepan Smal-Stocki, Ołeksander Docenko, Mykoła Czyżewski, Adrian Maruszczenko-Bohdanowski) istnieją kwatera 300 ukraińskich żołnierzy internowanych w obozie na Dąbiu oraz liczne pojedyncze groby emigrantów z Ukrainy Naddnieprzańskiej.

Kraków posiada także zabytki archeologiczne i przyrodnicze pochodzące z obszaru Ukrainy. Znajduje się tu zarówno oryginał (Muzeum Archeologiczne przy ul. Senackiej 3), jak i kopia (u zbiegu ulic św. Idziego, Grodzkiej i drogi do Zamku na Wawelu) posągu zwanego potocznie Światowidem lub Idolem ze Zbrucza. Jest to czworoboczny kamienny słup, który przedstawia pięcioro bóstw z religii Słowian wraz z podziałem kosmosu na piętra. Oryginalny posąg wyłowiono w 1848 r. z rzeki Zbrucz na terenie majątku Mieczysława Potockiego Liczkowce koło Husiatyna na Podolu. Kilka lat później

Potocki ofiarował posąg Towarzystwu Naukowemu Krakowskiemu. Początkowo figura był wystawiana w Bibliotece Jagiellońskiej, ale w 1858 r. wypożyczono ją na wystawę starożytności i na stałe pozostała w zbiorach Muzeum Starożytności (obecnie Muzeum Archeologiczne). Jej autentyczność stale jest przedmiotem dyskusji w środowisku archeologicznym.

W Muzeum Przyrodniczym w Krakowie przy ul. św. Sebastiana 9 znajduje się natomiast, zachowane w dobrym stanie, ciało nosorożca włochatego (*Coelodonta antiquitatis*). Jest ono jednym z najcenniejszych okazów przyrodniczych na świecie. Nosorożec włochaty, obok mamuta włochatego, był największym roślinożercą epoki lodowcowej. Odżywiał się głównie trawą i porostami. Okaz został odkryty 23 października 1929 r. we wsi Starunia leżącej obecnie na Ukrainie, ok. 100 km na południowy wschód od Lwowa. Znaleziony okaz to młoda samica, która żyła ok. 30 tys. lat temu.

Literatura

Opracowania

Boruszkowska I., Pieczek U., *Ukraińscy pisarze na krakowskim bruku – polsko-ukraińskie przyjaźnie i fascynacje literackie przełomu XIX/XX wieku*, [w:] *Studia i szkice o Krakowie*, red. A. Grochowska, M. Mus, Kraków 2015, *Ścieżkami pisarzy*, t. 1, s. 21-34.

Boruszkowska I., Pieczek U., *Ukraińskie ślady w Krakowie*, „Nowa Europa Wschodnia” 2017, nr 5 (51), s. 174-180.

Chwalba A., *Kraków w latach 1939–1945*, Kraków 2002, *Dzieje Krakowa*, t. 4.

Encyklopedia Krakowa, t. 1-2, red. nauk. J. Purchla, Kraków 2023.

Filar T., *U stóp królewskiego Wawelu. Społeczność ukraińska w Krakowie w latach 1918-1939*, Kraków 2004.

Isajewicz J., *Jerzy z Drohobycza we Włoszech i Krakowie*, „Małopolskie Studia Historyczne” 1963, t. 6, nr 3-4 (22-23), s. 59-64.

Jureczko A., *Którędy kupcy ruscy do Krakowa jechali? Kilka uwag o drodze krakowsko-sandomierskiej w średniowieczu*, [w:] *Kraków. Studia z dziejów miasta. W 750. rocznicę lokacji*, red. nauk. J. Rajman, Kraków 2007, s. [87]-100.

Komar O., Chamajko N., *Idol ze Zbrucza. Zabytek z epoki romantyzmu?*, „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego” 2013, t. 34, suplement.

Morawski K., *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 2, Kraków 1900.

Ryńca M., *Grekokatolicy w Krakowie w latach 1945–1991. Zarys problematyki*, „Nasza Przyszłość” 2003, t. 100, s. 419–453.

Serczyk W.A., *Historia Ukrainy*, Wrocław 2009.

Sosna G., Troc-Sosna A., *Hierarchia i kler kościoła prawosławnego w granicach II Rzeczypospolitej i Polski powojennej w XIX–XXI wieku*, Ryboły 2012.

Wiszka E., *Emigracja ukraińska w Polsce 1920–1939*, Toruń 2004.

Wspomnienia Ukraińców o Krakowie i społeczności ukraińskiej w mieście

Богдан Лепкий 1872–1941. *Збірник у пошану пам’яті поета*, ред. Є.Ю. Пеленський, Краків–Львів 1943.

Стефаник В., *Твори*, упор. В.М. Лесина, Ф.П. Погребенника, вступ В.М. Лесина, Київ 1964.

Фещенко-Чопівський І., *Хроніка мого життя. Спогади міністра*, передм. В.О. Шевчук, коментар та примітки М.Ю. Костриця, Г.П. Мокрицький, Житомир 1992, *Бібліотека журналу „Авжеж”*, вид. 4.

Netografia

<https://chtyvo.org.ua>.

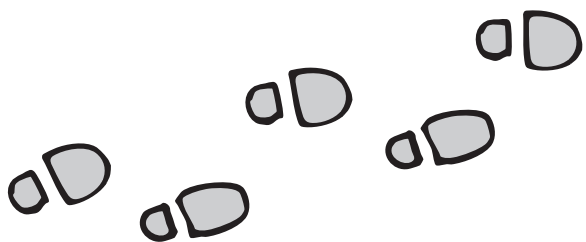
<https://krakow.mfa.gov.ua/pl>.

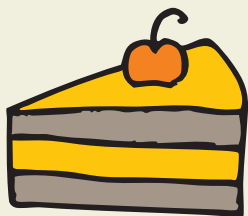
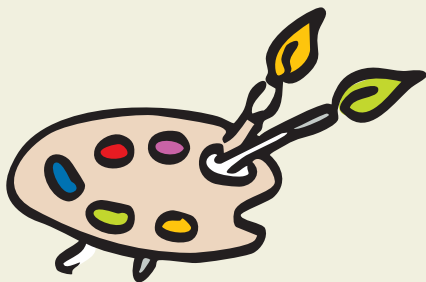
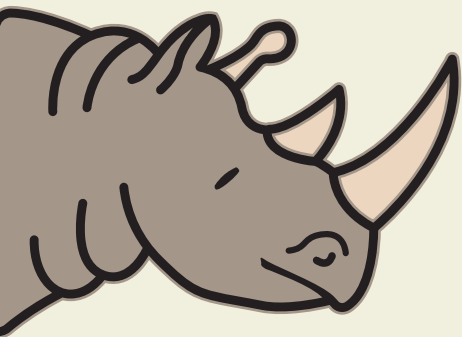
<https://mck.krakow.pl>.

<https://ukrainskanekropolia.org/>.

<https://volodymyr.org>.

baza
inspiraciji

Gry miejskie

Gra miejska doskonale łączy zabawę ze zdobywaniem wiedzy i nabywaniem nowych kompetencji oraz umiejętności. Jest to rodzaj rozrywki, w której zasadniczy element spajający stanowi teren miasta. Pozwala ona uruchomić wyobraźnię i spojrzeć na miasto trochę inaczej, odkryć nieoczywiste elementy dziedzictwa. Duży potencjał edukacyjny tej metody jest obecnie coraz bardziej doceniany także ze względu na jej walor integracyjny.

Najczęściej celem gry jest przejście całej trasy przygotowanej w terenie specjalnie na określoną okazję. W grze miejskiej możemy wykorzystać elementy harcerskich podchodów, gier fabularnych i narracyjnych. Trasa może przebiegać dowolnie, w zależności od pomysłu organizatorek i organizatorów, którzy na kilka godzin zamieniają znaną lokalną przestrzeń w trójwymiarową planszę do gry.

Gra miejska w klasie międzykulturowej pozwala ponadto poznać przestrzeń miasta przez odkrywanie nieznanych dotąd szczegółów, wyzwolić wrażliwość na różnorodność potrzeb w obrębie grupy graczy, poczuć motywację do współpracy, uruchomić kreatywność w realizacji pojedynczych zadań.

WARIANTY GRY

Gra może zostać zaprojektowana jako fabularna, tematyczna lub jako gra bez wyraźnego motywu tematycznego. W pierwszym przypadku udział w niej wymaga wcielenia się w określoną rolę, a całość wprowadza nas w jakąś historię. W drugim jest to gra, w której zadania układane są z wykorzystaniem motywu przewodniego, ale niekoniecznie tworzą jednolitą całość. W tym ostatnim zaś skupiamy się nie na nabywaniu czy pogłębianiu jakiejś wiedzy, lecz na wykonywaniu zadań i integracji naszej społeczności klasowej.

Poszukiwacze – szukanie konkretnych miejsc (budowli lub przestrzeni, takich jak park, kościół, ratusz) bez mapy i zdobywanie informacji o nich.

Tropiciele – poprawne rozwiązanie jednego zadania jest warunkiem przejścia do kolejnego.

Badacze – spacer śladami mieszkającej w Krakowie znanej postaci lub miejscami charakterystycznymi dla konkretnego okresu historycznego (np. XIX w. czy międzywojnia).

Artyści – zadania uruchamiające wszystkie zmysły (dotyk, słuch, wzrok, smak, węch).

OD POMYSŁU DO PODSUMOWANIA

POMYSŁ

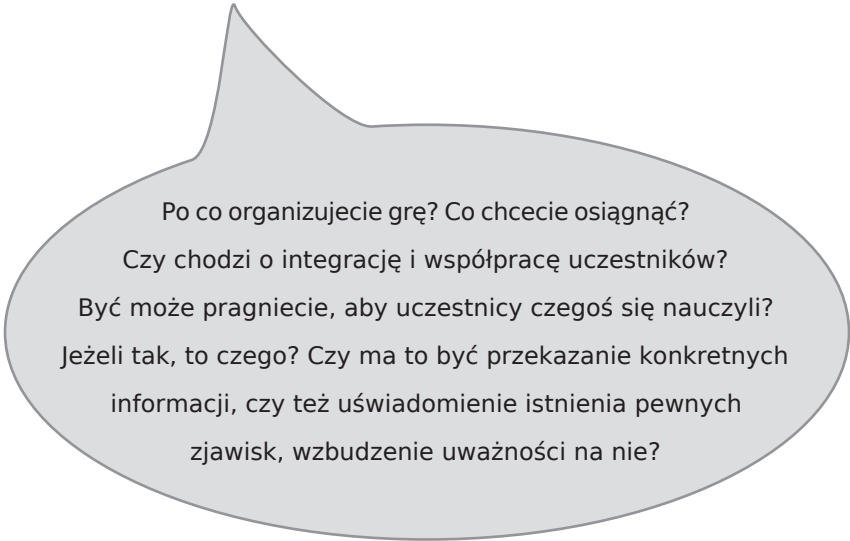
W pierwszej kolejności należy zastanowić się nad tym, jaka jest nasza grupa docelowa. Planując grę miejską, jej charakter i rodzaj zadań, należy uzależnić to od społeczności, z którą będziemy chcieli wspólnie rozegrać grę miejską. Następnie należy określić zasadniczy cel gry. Istotną rolę w klasach międzykulturowych odgrywają wiek uczestników, stopień ich znajomości kultury własnego pochodzenia i zanurzenia w kulturę kraju zamieszkania. Zadania w grze muszą być zatem dostosowane do obu tych elementów.

CELE

Organizacja takiej gry ma dwa zasadnicze cele do zrealizowania. Pierwszy z nich to cel edukacyjny i integracyjny. Pozostaje on niezmienny niezależnie od typu gry i liczby graczy. Dzięki grze młodzież zdobywa nową wiedzę i nabywa nowe umiejętności, uczy się też współpracy i poznaje lepiej koleżanki i kolegów z klasy czy szkoły.

Dobrze skonstruowana gra ma też swój cel wynikający z jej przebiegu. Ten właśnie cel należy ustalić podczas wymyślania fabuły. Warto go także wpisać w scenariuszu gry lub/i kartach dla uczestników. Przykładowe cele to np. odnalezienie skarbu Ukraińskiej Republiki Ludowej, odkrycie tajemnicy ulicy Gołębiej. Osiągnięcie tego właśnie celu jest jednoznaczne z zakończeniem gry, dlatego możliwe jest jedynie w przypadku wykonania wszystkich zadań, które zostały zaplanowane.

Zadaj sobie kilka ważnych na tym etapie pytań.

Po co organizujecie grę? Co chcecie osiągnąć?
Czy chodzi o integrację i współpracę uczestników?
Być może pragniecie, aby uczestnicy czegoś się nauczyli?
Jeżeli tak, to czego? Czy ma to być przekazanie konkretnych informacji, czy też uświadomienie istnienia pewnych zjawisk, wzbudzenie uważności na nie?

■ Ważne jest, aby samemu wybrać, na czym szczególnie należy się skupić podczas tworzenia gry, ale jednocześnie pamiętać, by jasno sprecyzować cel. Ułatwi to projektowanie trasy i zadań.

Cel jest tym elementem gry terenowej, który przede wszystkim ustawia zaangażowanie graczy. Powinien być wymagający, ale jednocześnie dostosowany do ich poziomu wiedzy i umiejętności, a co za tym idzie – osiągalny. Cel powinien być odpowiednio obudowany fabułą.

PRZYGOTOWANIE

Gdy mamy już sprecyzowany osiągalny cel gry i zorientowaliśmy się, jakie są możliwości uczestników (np. stopień znajomości języka polskiego), należy przystąpić do wymyślania fabuły. Gra terenowa musi zawierać temat przewodni, który powinien być kształcący, ale i wciągający, intrygujący. Może to być poszukiwanie skarbu Ukraińskiej Republiki Ludowej, odkrywanie nieznanych przestrzeni związanych ze społecznością ukraińską w Krakowie, wykorzystanie angażujących uczniów fragmentów wspomnień Wasyla

Stefanyka o czasie studiów w Krakowie lub wspomnień Iwana Feszczenki-Czopiwskiego o jego pierwszych latach w tym mieście.

Podczas tworzenia koncepcji gry terenowej należy przemyśleć potrzeby odbiorców, do których będzie skierowana gra, i skupić się na nich, a także w zależności od nich dobrać odpowiednią strategię grywalizacyjną (mechanikę gry).

GAMIFIKACJA (GRYWALIZACJA)

Grywalizacja to wykorzystanie elementów gier w przestrzeni i sytuacjach innych niż gra. Dzięki wprowadzaniu takich elementów jak punkty, kolekcje, poziomy i wyzwania możliwe jest wywołanie pozytywnych emocji w sytuacji edukacyjnej, która nie zawsze jest na tyle angażująca, by sprawiać młodzieży przyjemność i być dla niej rozrywką. Jako narzędzie edukacyjne grywalizacja opiera się na czerpaniu satysfakcji z pokonywania kolejnych etapów gry, rozwiązywania zadań, rywalizacji czy pracy zespołowej.

W literaturze na temat grywalizacji możemy spotkać przekonanie o tym, że u podstaw grywalizacji leży zasada 3F (albo po polsku 3Z).

1. **Friends, czyli znajomi** – wspólna gra pozwala na odkrywanie na nowo klasowego środowiska; w grywalizacji wykorzystujemy nie tylko to, że młodzi ludzie chętnie współpracują, lecz także ich naturalną skłonność do współzawodnictwa.
2. **Fun, czyli zabawa** – grywalizacja musi zawierać elementy satysfakcji: zarówno chwilowe poczucie szczęścia po przejściu pewnego etapu gry, jak i długotrwałe, wywołane ostateczną wygraną.
3. **Feedback, czyli informacja zwrotna** – o postępach uczestników, którą przekazujemy im w trakcie gry. Dzięki niej uczestnicy nie tracą zainteresowania odkrywaniem kolejnych etapów. Aby pomóc użytkownikom zachować podobny poziom zaangażowania przez cały czas gry, należy podzielić ich długą drogę do celu na wiele małych odcinków.

Zagadki, łamigłówki i wyzwania pojawiające się w proponowanych zadaniach do wykonania mogą przyczyniać się do rozwoju umiejętności krytycznego myślenia, logicznego rozumowania oraz rozwiązywania problemów, bazując

na współpracy w grupie. Umożliwiają także dostosowanie procesu nauczania do indywidualnych umiejętności, preferencji i potrzeb uczniów, co może przyczynić się do lepszego zrozumienia materiału. Umiejętność posługiwania się technikami gamifikacji w projektowaniu gier terenowych także decyduje o ich powodzeniu. Zadania zatem powinny być na tyle proste, by nie wywoływały u graczy zniechęcenia i w efekcie nie prowadziły do utraty zainteresowania ukończeniem gry, ale na tyle trudne, by wykonanie poleceń prowadziło do poczucia satysfakcji z gry.

FABUŁA

Fabuła jest nie tylko spoiwem dla pojedynczych zadań w trakcie gry terenowej, lecz także elementem decydującym o powodzeniu gry jako takiej. Im będzie bardziej przemyślana, dopasowana do poziomu wiedzy uczniów, ich umiejętności, tym bardziej będzie dla nich wciągająca. To kluczowy element gry – od tego, jaką fabułę uda się stworzyć, zależy przebieg całej rozgrywki. Nawet gry niezaprojektowane jako fabularne mają pewną dynamikę, którą warto zaplanować na początku.

I Fabuła musi być spójna na każdym etapie gry. Dlatego warto poszukać takiego tematu, aby móc zaskoczyć uczestników już na samym początku. Na przykład fabuła gry o odnalezieniu skarbu Ukraińskiej Republiki Ludowej może zakładać wcielenie się uczestnika gry w postaci historyczne lub wymyślone, które potencjalnie mogą chcieć nim zawładnąć.

Ciekawym rozwiązaniem jest opracowanie fabularnego wprowadzenia do gry tematycznej, przygotowanie rekwizytów, wprowadzenie postaci pomocników lub rozdanie ról uczestnikom według określonego scenariusza. Wówczas poszczególne osoby wcielają się w swoje role w każdej z grup. Na przykład w grze bierze udział kilka agencji detektywistycznych (ich liczba zależy od liczby uczniów), a każda agencja składa się z profesjonalisty lub profesjonalistki o określonej specjalizacji, np.: grafologa, śledczego, kryptologa i psychologa śledczego. Poszczególne postacie w zależności od swojej roli otrzymują dodatkowe atuty (wskazówki, gadżety, mapy lub możliwości).

Należy się zastanowić nad przebiegiem gry, planując jej fabułę. Gra może rozwijać się chronologicznie, opowiadając jakąś historię. Można też wybrać konwencję tematyczną czy biograficzną osobno dla każdej z grup. W rezultacie każda z grup przeżyje własną przygodę, którą podzieli się z innymi zespołami podczas zakończenia gry. Wówczas, przykładowo, tak obszerny temat jak „ukraińscy artyści w Krakowie” można podzielić na trzy-cztery grupy biograficzne, z których każda będzie poznawała historię jednej z postaci i opowie pozostałym, czego się dowiedziała o niej w trakcie gry.

ZASADY

Kluczowe jest także zastanowienie się nad zasadami, które będą obowiązywały w trakcie gry. Zasady powinny być jasne i zrozumiałe dla uczestników. Należy przemyśleć, czy gra będzie rozgrywana indywidualnie, w drużynach czy może będzie wymagać współpracy między uczestnikami. Zasadnicze pytanie, na które warto sobie odpowiedzieć na etapie projektowania, dotyczy kwestii wykonania zadań i zaliczenia gry.

Na tym etapie należy przemyśleć poniższe kwestie.

- Ile zadań wystarczy, by zaliczyć grę?
- Czy możliwe jest rozwiązywanie zadań w dowolnej kolejności, czy też obowiązuje określona kolejność realizacji, by osiągnąć cel gry?
- Jaka jest minimalna/maksymalna liczba drużyn i ilu mogą mieć członków?
- Czy wygrywa tylko jedna drużyna, czy też każda, która wykona poprawnie zadania?

Zasady muszą być jasno spisane i przedstawione uczestnikom na początku gry w formie kontraktu lub regulaminu, na który dzieci i ich opiekunowie wyrażają zgodę, jeśli gra ma zostać rozegrana poza terenem szkoły.

ZADANIA

Dopiero teraz możemy przystąpić do przygotowania zadań. Należy zadbać o to, by zadania były ciekawe, różnorodne i zróżnicowane pod względem trudności. Dobrze sprawdza się wykorzystanie zagadek, łamigłówek oraz

elementów, które będą dla graczy zaskoczeniem w przebiegu gry. Warto uprzednio sprawdzić, czy wszystkie zadania są wykonalne, a polecenia do nich zostały sformułowane precyzyjnie.

Gra terenowa to jeden z tych elementów budowania relacji w klasie międzykulturowej, który doskonale nadaje się do wspólnego opracowania z młodzieżą. Zadania powinny być dostosowane do wieku i możliwości grupy. Najlepiej zatem w trakcie spotkania przygotowawczego podzielić klasę na dwie mieszane drużyny i zaangażować w przygotowanie zadań do gry i planowanie stacji dla grupy partnerskiej. Metoda ta przewiduje dokładne zapoznanie się z treścią mapy „Ukraińskie ślady w Krakowie”.

RODZAJE ZADAŃ

Zadanie „Iodołamacz” – zanim rozpoczniemy grę, warto dać uczestnikom i uczestniczkom zadanie do wykonania w klasie. Takie zadanie może mieć na celu poznanie tematyki gry (np. historia Polski i Ukrainy w dwudziestoleciu międzywojennym, historia Krakowa) albo wyznaczenie kolejności startu (uczestnicy i uczestniczki rozpoczynają grę według punktów zdobytych za zadanie wstępne). Może stanowić też wskazówkę, w jaki sposób utworzyć grupy (np. jeżeli było to zadanie kompetencyjne, tak przydzielać osoby uczestniczące, żeby grupy miały zawodników z większą i mniejszą wiedzą).

Zadania fizyczne – wykonanie zadania polega na wykazaniu się zręcznością: bieganie wokół określonego obiektu, pokonanie toru przeszkód, wyścig czy skakanie, np. przez skakankę. Zadania tego typu zwykle proponuje się na początku gry, wówczas uczestnicy i uczestniczki nie są jeszcze zmęczeni i przyda im się rozgrzewka.

Zadania komiczne – tutaj chodzi głównie o dobrą zabawę – przebranie się, opowiedzenie anegdoty, zabawnej historyjki. Takie zadania najlepiej

umieścić w punktach w połowie trasy, by rozładować napięcie i zmęczenie wynikające z rywalizacji między grupami.

Zadania „z gwiazdką” – wykonanie takich zadań wymaga posiadania wiedzy na konkretny temat (np. Ukraińcy w Krakowie). To może być krzyżówka albo pytania, na które poprawnie udzielona odpowiedź pozwoli uzyskać uczestnikom zabawy wskazówkę.

Zadania-łamiągłówki – zadania, w których uczestnicy i uczestniczki muszą coś stworzyć, np. ułożyć coś z klocków, narysować na ścianie, zrobić rzeźbę z przypadkowych przedmiotów. Mogą też coś przetłumaczyć z języka ukraińskiego na polski albo z polskiego na ukraiński.

Zadania artystyczne – bliskie są zadaniom na kreatywność, ale wymagają więcej talentu, a mniej sprytu. Takim zadaniem może być stworzenie czyjejś karykatury, odegranie treści dzieła sztuki lub narysowanie z pamięci jakiegoś dzieła związanego z tematem gry.

Zadania na spryt – bazują na fabule gry i zapraszają do tego, żeby wczuć się w rolę, odegrać jakąś scenkę, np. przekonać kogoś do udzielenia dalszych wskazówek.

Zadania „dla złotej rączki” – wymagają konkretnych umiejętności do pozyskania kolejnych wskazówek.

■ Formułując instrukcję gry miejskiej, należy przemyśleć warstwę językową opracowywanych reguł. Trzeba zwrócić uwagę na to, by była ona ■ dopasowana do poziomu znajomości języka polskiego przez uczniów w klasie.

Może zdarzyć się też, że w klasie uczestniczącej w grze jest ktoś ze szczególnym talentem artystycznym lub sportowym, np. ktoś, kto gra na jakimś instrumencie – można wówczas przewidzieć w trakcie gry punkt artystyczny, w którym osoba ta będzie miała okazję wyeksponować swój talent i w ten sposób pozyskać wskazówkę dla grupy.

Tradycyjną grę miejską można urozmaicić przy użyciu urządzeń mobilnych, np. przez wprowadzenie elementów multimedialnych – zapisanie zdjęć kolejnych stacji jako QR-kodów. Wystarczy zamieścić potrzebne w scenariuszu gry zdjęcia w sieci, z linków do zdjęć wygenerować przy użyciu darmowych generatorów QR-kody (np. w formacie pdf lub jpg), a następnie ich wydruki ukryć na trasie gry miejskiej.

SCENARIUSZ

Gra przeciętnie składa się z 8-12 punktów. Liczbę punktów jednak najlepiej dostosować do liczby graczy (im więcej uczestników i uczestniczek, tym więcej punktów) i do terenu, jakim dysponujemy (im większe odległości, tym mniej punktów). Same punkty warto ułożyć tak, żeby były różnorodne; jeżeli przy jednym punkcie uczestnicy i uczestniczki układali puzzle, to przy kolejnym mogą przeciągać linę. Chodzi o to, żeby zadania były zróżnicowane w kolejności wykonywania.

Pierwsze zadanie powinno mieć charakter integrujący grupę graczy (łatwe, trochę ruchowe sprawdzi się w tej sytuacji lepiej niż rozwiązywanie quizu).

Punkty mogą być umieszczone praktycznie wszędzie. Oczywiście idealnie byłoby, gdyby punkt chociaż w minimalnym stopniu nawiązywał do zadania albo do fabuły gry, np. jeżeli gra miejska dotyczyć miałaby Światowida, to naturalnym wyborem będą punkty ustawione w okolicy ul. Senackiej lub „u stóp” Wawelu.

W celu zapewnienia poprawnej realizacji gry terenowej warto przygotować scenariusz, który będzie zawierać następujące elementy:

- ✓ tytuł gry,
- ✓ cel gry,
- ✓ opis fabuły,
- ✓ zasady,
- ✓ opis trasy,
- ✓ wykaz wszystkich zadań oraz przyporządkowanie ich do punktów na mapie,
- ✓ wykaz i opis poszczególnych punktów kontrolnych,
- ✓ listę materiałów potrzebnych do realizacji zadań, jeśli wynika to z fabuły,
- ✓ opis postaci występujących w grze (zależy od konwencji gry),
- ✓ skład zespołów i podział zadań.

Warto też skorzystać z checklisty do przygotowania gry, aby upewnić się przed rozpoczęciem, czy gra została odpowiednio przemyślana, i zminimalizować ryzyko niewykonania zasadniczego zadania gry czy nieosiągnięcia jej głównego celu.

MATERIAŁY DO GRY

Warto także opracować kartę/karty gry terenowej, bo to właśnie na niej/nich gracze notują rozwiązania lub osoby stojące na punktach kontrolnych („punktowi”) zaznaczają, że zadanie zostało zrealizowane. Jeśli zadania wymagają materiałów pomocniczych, należy je przygotować wraz z kartą gry.

W zależności od tego, jak została zaplanowana gra, uczestnicy i uczestniczki dostaną na starcie mapy, materiały i wskazówki. Warto przygotować instrukcję gry i wydrukować ją dla wszystkich, tak aby każdy mógł sprawdzić, czy wszystko dobrze zapamiętał (na instrukcji dobrze jest umieścić numer kontaktowy do organizatorów).

Dobłą praktyką jest przemyślenie wcześniej, w jaki sposób poszczególne punkty na trasie będą odznaczane – pieczętkami, naklejkami, kolorowymi flamastrami czy dziurkaczami. W niektórych scenariuszach uczestnicy i uczestniczki po dotarciu do poszczególnych punktów otrzymują wydrukowaną wskazówkę (może być to zagadka, rebus, łamigłówka), gdzie znajduje się kolejny punkt gry. Konieczne jest wydrukowanie tylu materiałów potrzebnych do realizacji zadań, żeby ich nikomu nie zabrakło.

Mapa „Ukraińskie ślady w Krakowie” może stanowić podstawę gry terenowej lub być jedynie inspiracją do zaplanowania własnej trasy. Można na nią nanieść własne punkty wykonywania zadań oraz wszystkie istotne wskazówki dla graczy. Należy jednak pamiętać, że mapa musi pozostać czytelna. Na mapie nie może zabraknąć punktu startowego i mety.

ZESPÓŁ

Grupę osób gotowych zaangażować się w tworzenie gry mogą zorganizować nauczyciele przedmiotowi, wychowawcy klas międzykulturowych, nauczyciele świetlicy, pedagog szkolny albo asystenci międzykulturowi (dobrze by było, aby wśród nich byli też nauczyciele historii).

Warto potraktować tworzenie gry miejskiej jak projekt edukacyjny. Choć sama gra potrwa zapewne nie więcej niż 2-4 godzin, to jej zaplanowanie, przygotowanie i podsumowanie będzie wymagało od organizatorów znacznie więcej czasu.

Natomiast organizując poszczególne punkty na trasie, warto mieć na uwadze, jakimi zasobami dysponuje zespół. Ktoś może obsługiwać jeden z komputerowych programów graficznych i potrafić zrobić kolaż lub ukryć na zdjęciach niepasujący drobiazg. Koniecznie należy wykorzystać umiejętności członków zespołu!

PODZIAŁ ZADAŃ I PLAN PRACY

Podział zadań powinien zostać spisany i przekazany każdej osobie z zespołu organizacyjnego. Należy zwrócić uwagę na to, czy zadania zostały podzielone równo i w zależności od umiejętności członków zespołu. Najważniejsze jest określenie terminów wykonania poszczególnych zadań. Harmonogram prac nad grą także powinien być znany wszystkim członkom zespołu.

Na tym etapie należy przemyśleć poniższe kwestie:

- ✓ Ile osób potrzebnych jest do obsługi gry w terenie?
- ✓ Co będzie nagrodą w grze?
- ✓ Jakie przedmioty potrzebne będą do wykonania zadań?
- ✓ Jakie rekwizyty i materiały trzeba przygotować?
- ✓ Co powinni otrzymać uczestnicy na początku gry?
- ✓ Co trzeba wcześniej wydrukować?

Koniecznie należy stworzyć zespoły odpowiedzialne za kolejne etapy realizacji projektu. Przykładowy podział prac w obrębie zespołu przygotowującego grę może być następujący.

- ✓ Grupa odpowiedzialna za przygotowanie listy zadań, spisu rekwizytów, opracowanie i przekazanie wszystkim członkom zespołu scenariusza gry.
- ✓ Grupa odpowiedzialna za ustalanie lokalizacji, sprawdzanie ich i dokładne zaplanowanie, gdzie mają się odbyć zadania. Ta grupa musi być w kontakcie z osobami, które będą stały przy kolejnych punktach (z „punktowymi”).
- ✓ Grupa odpowiedzialna za przygotowanie wszelkich wydruków.

- ✓ Grupa odpowiedzialna za rekwizyty i sprzęty potrzebne do realizacji gry w terenie.
- ✓ Grupa odpowiedzialna za promocję i dokumentację przebiegu gry (foto, video).

Wskazane jest, aby zaplanować regularne spotkania, podczas których osoby organizujące grę będą mogły się wymieniać informacjami na temat tego, co już zostało zrobione. Parę dni przed samą grą warto się spotkać i upewnić, czy wszystko jest gotowe. Na takie spotkanie dobrze jest przygotować checklistę. Tego dnia można też przeciwyczyć na sobie wszystkie zadania i przejść jeszcze raz całą trasę (*test drive*).

Przez cały czas organizacji i realizacji gry warto dbać o jej promocję. Grupa odpowiedzialna za ten aspekt zabawy może opisywać i fotografować również spotkania robocze, tak aby mieć materiał do zamieszczania w mediach społecznościowych szkoły. Dobrze więc, by w czasie gry młodzieży towarzyszył ktoś, kto zrobi zdjęcia lub nagra filmik promujący wydarzenie. Być może zrealizowany z powodzeniem pomysł na grę zainspiruje też inne szkoły lub społeczności do wykorzystania mapy w zespołach międzykulturowych.

TEST DRIVE

Warto przejść się zaplanowaną trasą oraz sprawdzić osobiście, czy wszystkie wskazówki są odpowiednio i jasno sformułowane, a punkty na mapie odpowiadają lokalizacjom i zadaniom w terenie. Może to zrobić nie tylko grupa odpowiedzialna za teren czy za zadania, lecz także cały zespół.

TRASA I POCZĄTEK GRY

Na początek należy wskazać odpowiednie miejsce, gdzie gracze będą mogli się zgłosić. Jeśli potrzebne będą na uczestnictwo w grze zgody od rodziców oraz inne oświadczenia, to w tym punkcie najlepiej będzie je zebrać.

Przed wyruszeniem uczestników w trasę należy im rozdać karty do gry oraz niezbędne do wykonania zadań materiały, a także przypomnieć zasady oraz regulamin.

W przypadku trasy mamy do wyboru kilka wariantów.

1. Każda grupa odwiedza po kolei te same punkty, bo np. prowadzą one uczestników przez jakąś historię. W takim przypadku ważne jest, żeby ustawić starty grup w określonym odstępie czasu (np. co 10 minut), tak aby przy pierwszym punkcie nie było za dużej kolejki.
2. Grupy odwiedzają punkty w dowolnie wybranej przez siebie kolejności, jak im wygodniej. To oczywiście niesie za sobą ryzyko kumulacji młodzieży przy poszczególnych punktach trasy, pozwala jednak na przejście przez uczestników i uczestniczki większej kontroli nad grą.
3. Grupy odwiedzają punkty w narzuconej im z góry kolejności, jednak jest ona różna dla każdej z grup. To dodaje grze dynamiki, aczkolwiek może się okazać dezorganizujące dla początkujących organizatorów gry terenowej.
4. Uczniowie mogą otrzymać już na wstępie mapę ze wszystkimi punktami do odwiedzenia i zaplanowaną przez organizatorów kolejnością. Może też być tak, że dowiedzą się tylko, gdzie jest pierwsza stacja z zadaniem, a dopiero po jego rozwiązaniu otrzymają kolejną wskazówkę, gdzie mają się udać.

! ■ Dobrze jest być gotowym na niespodzianki. Nawet jeśli gra została odpowiednio przemyślana i dopracowano każdy szczegół, każdy etap tworzenia gry i przygotowano niezbędne materiały. Nie wszystkie zdarzenia da się przewidzieć na etapie planowania, dlatego warto również pamiętać o opracowaniu rozwiązań awaryjnych.

CZAS TRWANIA

Gra trwa przeciętnie ok. 2-4 godzin, co jest wystarczające, by się zaangażować, mieć czas na wykonanie paru zadań, ale za bardzo się nie zmęczyć. Rzecz jasna, możliwe są także inne warianty – można zorganizować grę całodzienną, podzieloną na części, z dłuższą przerwą na obiad lub grę w wersji przyspieszonej, na małym obszarze, aby nie tracić czasu na odnajdywanie punktów.

ZAKOŃCZENIE GRY

Zwyciężyć mogą ci, którzy przybyli jako pierwsi, albo ci, którzy zdobyli najwięcej punktów po drodze lub prawidłowo rozwiązali wszystkie zadania. Warto pomyśleć, jak zapłacić czas tym, którzy jako pierwsi dotrą do mety. Przydadzą się zapewne dodatkowe zadania i zabawy.

Zazwyczaj, zwłaszcza w grach edukacyjnych, organizuje się wspólny finał gry, podczas którego daje się szansę osobom uczestniczącym, aby podzieliły się wrażeniami, lub ogłasza się zwycięską drużynę. Można przygotować gotowe wzory dyplomów, które zostaną uzupełnione na miejscu, oraz podziękowania dla wszystkich zaangażowanych osób. Nie zawsze wręczanie nagród jest konieczne; czasem wystarczy zorganizować ognisko, koncert lub wspólny seans filmowy.

■ Najlepszym zakończeniem gry jest wspólne podsumowanie z prezentacją wyników. Forma zależy od wybranego wariantu. Warto zadbać o to, by i ta część spotkania była ciekawa dla uczniów i wykorzystywała nagromadzone w czasie gry emocje.

Im więcej w czasie gry pojawi się zadań, które będą wymagały od uczestników współpracy, zaangażowania i kreatywności, tym większa potrzeba omówienia przebiegu gry miejskiej i zaprezentowania efektów.

PODSUMOWANIE

Po tym, jak gra się odbędzie, dobrze jest zorganizować jeszcze jedno spotkanie podsumowujące całe wydarzenie dla zespołu organizującego. Najlepiej, żeby odbyło się ono nie później niż tydzień po zakończeniu gry. Można wówczas wspólnie zastanowić się, co się udało, a nad czym warto popracować i co w przyszłości poprawić. Co było zaskoczeniem, a co przebiegło według planu? To może być również moment na świętowanie potencjalnego sukcesu, gratulacje i podzielenie się osobistymi wrażeniami.

PRZYDATNE LINKI

Projektowanie gier

<https://cityexploring.pl/blog/gra-miejska-co-to-jest-i-jak-wyglada/>.

<https://www.lscdn.pl/pl/publikacje/publikacje-konsultantow/12404,Gamifikacja-co-to-jest-i-skad-nagle-jej-taka-wielka-sila.html>.

<https://www.pah.org.pl/wp-content/uploads/2024/05/Publikacja-Wlacz-sie-do-gry.pdf>.

Przykłady gier miejskich

<https://www.centrumzamenhofa.pl/art,858,wspominamy-10-lat-gier-miejskich>.

<https://etnomuzeum.eu/warsztaty/krakowiacy-gra-fabularna>.

<https://etnomuzeum.eu/wydawnictwa/kazimierz-od-podszewki-samoobslugowa-gra-miejska>.

<https://miastogra.pl/scenariusze>.

<https://miastotoplansza.pl/miasta/bialystok/>.

Przykładowe karty do gry

<http://www.baskamurmanska.pl/pliki/Materialy-do-pobrania/NDMSzlakBaskiMurman-skiejulotkaA4doDLdruk18021.pdf>.

<https://www.powiat-olsztynski.pl/wp-content/uploads/2014/07/karta-gry-miejskiej.pdf>.

<https://yoyo-design.com/karty-zadan>.

Darmowe programy graficzne

<https://www.freeimages.com/>.

<https://www.freepik.com/popular-photos>.

<https://www.pexels.com/pl-pl/>.

<https://www.photopea.com/>.

<https://www.shutterstock.com/pl/photos>.

<https://stockphoto.com/>.

<https://unsplash.com/>.

Informacje o pakiecie Canva dla szkół

<https://zpe.gov.pl/a/canva---materialy-instrukcje/DswQ4WWps>.

Przykładowa strona generująca QR-kody

<http://www.qr-online.pl/>.

Szyfr Cezara dla alfabetu języka polskiego

<https://www.korepetycjezinformatyki.pl/szyfr-cezara/>.

Gra terenowa

„Poznajmy się na nowo”

CEL poznanie nieoczywistych faktów z historii miejscowości, zainteresowanie przeszłością i lokalnym dziedzictwem międzykulturowym, integracja grupy, rozwój kreatywności, wzmacnianie kompetencji międzykulturowych, wzmacnianie uważności na różnorodność kulturową, budowanie dialogu w grupie, przełamywanie barier językowych

.....
LICZBA UCZESTNIKÓW klasa (maks. 26 osób + mistrz gry)

.....
MATERIAŁY zależą od koncepcji mistrza gry

.....
CZAS 2-4 godzin (zależy od realizowanego wariantu i formy podsumowania)

Przykładowe zadania

- Na ścianie jednego z budynków przy ul. Gołębiej znajduje się tablica pamiątkowa dedykowana pewnemu ukraińskiemu literatowi. Co to za budynek? Dojdźcie do niego i przy bocznym wejściu poszukajcie kolejnego zadania (np. udajcie się do innego miejsca związanego z tą osobą).
- Przeprowadźcie z przechodniami krótki sondaż (wywiad) na temat związany z ukraińskimi śladami w Krakowie.
- Ile osób potrzeba, aby objąć pomnik ukraińskich jeńców i internowanych z obozu na Dąbiu na cmentarzu Rakowickim? Przekonajcie się sami! Wykonajcie zdjęcie i umieśćcie na jednym z portali społecznościowych. Liczba polubień da Wam dodatkowe punkty / dodatkowy czas.
- Znajdźcie za pomocą mapy „Ukraińskie ślady w Krakowie” obiekt z dołączonej do zadania pocztówki i zbierzcie na jego temat jak najwięcej informacji.
- Przedmiot, który otrzymaliście wraz z instrukcją, wymieńcie trzy razy z napotkanymi przechodniami i udokumentujcie każdą wymianę (np. wzo-ry monet lub banknotów z czasów Ukraińskiej Republiki Ludowej)!

- Wsiądźcie do odpowiedniego autobusu i dojedźcie na przystanek AGH/UR. Pamiętajcie o biletach i ważnych legitymacjach szkolnych! Na przystanku znajdziecie wskazówkę, gdzie iść dalej (stąd można uczniów pokierować do budynków, w których są tablice pamiątkowe poświęcone prof. Iwanowi Feszczenko-Czopiowskiemu i prof. Mikole Czyżewskiemu).
- Kościół rzymskokatolicki, w którym znajduje się zabytkowa ikona. Znajdźcie informację, kiedy powstał.
- Na trasie należy odnaleźć miejsce, gdzie znajduje się wizerunek godła Ukraińskiej Republiki Ludowej. Narysujcie go! Czym różni się od współczesnej wersji godła państwowego Ukrainy? Jak to można odczytać?
- W okolicy ul. Wiślanej znajduje się ważne dla społeczności ukraińskiej miejsce pamięci. Spróbujcie je jak najwierniej odwzorować, ustawiając się przed nim. Zróbcie zdjęcie swojej kompozycji. Jakie wydarzenie upamiętnia? Odliczcie XY kroków w kierunku południowym/wschodnim/zachodnim/północnym, tam znajdziecie ukrytą wskazówkę, gdzie się spotkamy na podsumowanie gry!
- Wymyślcie zagadkę dla pozostałych grup, którą przedstawicie za pomocą pantomimy podczas podsumowania gry miejskiej. Zagadka ma dotyczyć miejsc (osób, wydarzeń), które dzisiaj poznaliście. Następnie udajcie się do miejsca XY.

Gra tematyczna

„Ukraińcy w międzywojennym Krakowie”

CEL poznanie nieoczywistych faktów z historii miejscowości, zainteresowanie przeszłością i lokalnym dziedzictwem międzykulturowym, integracja grupy, rozwój kreatywności, wzmacnianie kompetencji międzykulturowych, wzmacnianie uważności na różnorodność kulturową, budowanie dialogu w grupie, przełamywanie barier językowych

LICZBA UCZESTNIKÓW klasa (maks. 26 osób + mistrz gry)

MATERIAŁY zależą od koncepcji mistrza gry

.....

CZAS 2-4 godzin (zależy od realizowanego wariantu i formy podsumowania)

Tworzenie gry miejskiej to proces wymagający nie tylko kreatywności, lecz także gruntownej wiedzy o miejscu, które ma stać się areną rozgrywki, oraz o społeczności, której losy chcielibyśmy przez grę przybliżyć uczniom. Szukając pomysłów na fabułę, można przejrzeć wydarzenia historyczne związane z miastem i społecznością ukraińską, dzielnicą oraz ulicą. Dobrze, gdy fabuła gry wiąże się np. ze zbliżającą się rocznicą, jubileuszem określonego wydarzenia.

Mapa pozwala na stworzenie gry fabularnej dotyczącej wybranego okresu historycznego. Ze względu na to, że obecni uczniowie z Ukrainy najczęściej podobnych doświadczeń mają z emigrantami z Ukraińskiej Republiki Ludowej w II Rzeczypospolitej, poniższa propozycja gry fabularnej będzie skupiała się na tych doświadczeniach. Taka gra promuje lokalne historie i postaci powiązane ze społecznością ukraińską w Krakowie międzywojennym.

PRZYKŁAD: *Klasa zostaje podzielona na kilkusobowe zespoły, które następnie rywalizują ze sobą w czasie gry. Uczestnicy gry odkrywają wybrany obszar miasta związany ze społecznością ukraińską w okresie międzywojennym na podstawie mapy i wskazówek prowadzących do określonych postaci. W każdej z lokalizacji zaznaczonych na mapie czeka postać z zadaniem do wykonania.*

Przykładowe zadania

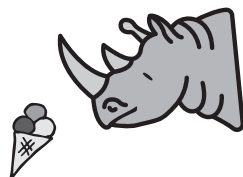
- Na obszarze gry znajdują się miejskie historyczne tablice informacyjne. Zadaniem grupy jest zrobienie zdjęć jak największej liczbie tablic i na ich podstawie przygotowanie krótkiej notatki o budynkach lub o postaciach związanych z Krakowem w okresie międzywojennym.
- Cała grupa ma udostępnioną piosenkę w języku ukraińskim/polskim (do wyboru przez animatora). Uczniowie mają nauczyć się refrenu

i nagrać siebie, gdy śpiewają. Mogą zaangażować animatorów lub przypadkowych przechodniów.

- Wyzwanie: w muzeum poprosić pracownika o kartkę i długopis, i zapisać ważne informacje. Nie wolno używać języka polskiego. Można porozumiewać się po angielsku lub w języku ukraińskim i dowiedzieć się, jakie *ucrainica* ma muzeum w swoich zbiorach.

Gra fabularna

„Być jak...”

CEL poznanie nieoczywistych faktów z historii miejscowości, zainteresowanie przeszłością i lokalnym dziedzictwem międzykulturowym, integracja grupy, rozwój kreatywności, wzmacnianie kompetencji międzykulturowych, wzmacnianie uważności na różnorodność kulturową, budowanie dialogu w grupie, przełamywanie barier językowych

.....

LICZBA UCZESTNIKÓW klasa (maks. 26 osób + mistrz gry)

.....

MATERIAŁY zależą od koncepcji mistrza gry

.....

CZAS 2-4 godzin (zależy od realizowanego wariantu i formy podsumowania)

Punktem wyjściowym dla fabularnej gry terenowej może być biografia znanej postaci, ważnej osobistości lub bohatera społeczności ukraińskiej w Krakowie.

Uczniowie będą mieli szansę wcielić się w rolę odkrywców historii wybranej postaci historycznej łączącej społeczność ukraińską z Krakowem. Dzięki udziałowi w fascynującej grze miejskiej poznają bliżej losy wybranego bohatera na podstawie jego wspomnień z czasów spędzonych w Krakowie. Podążając śladami tej wyjątkowej postaci, rozwiązując zagadki, wykonując zadania, będą odkrywać kluczowe miejsca związane z jej życiem.

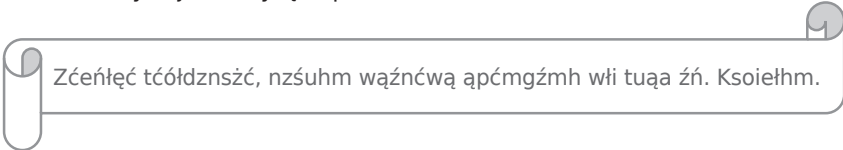
Grę można rozpocząć w dowolnym miejscu w Krakowie związanym z konkretną postacią (np. może to być tablica pamiątkowa, pomnik). Uczniowi trzeba przekazać, że jego zadaniem będzie odwiedzenie ważnych punktów w Krakowie

związanych z tą osobą bądź opisanych w jej wspomnieniach. W każdym z tych miejsc będzie zdobywać nowe informacje oraz wskazówki do gry.

Mapa pozwala na zrealizowanie takiej gry dla co najmniej trzech postaci: Wasyla Stefanyka, Bohdana Łepkiego i Iwana Feszczenki-Czopińskiego.

Przykładowe zadania

- Na trasie gry zostało ukrytych X fragmentów portretu bohatera gry. Jeśli drużynie uda się je odnaleźć i ułożyć w cały obraz, na mecie od czasu podstawowego, w którym drużyna wykonała zadania, zostanie odliczone 60 sekund.
- Zróbcie ciekawe zdjęcie z tablicą pamiątkową w okolicy Rynku Głównego, na którym będzie cała grupa. Opublikujcie je na swoim koncie na Instagramie z odpowiednim opisem. Pozyskajcie w ciągu 5 minut polubienia i komentarze. Znajdźcie ukrywającego się w okolicy Pomocnika i zameldujcie mu o liczbie zdobytych komentarzy (można ustalić liczbę punktów, które grupa uzyskuje w zależności od pozyskanych polubień i komentarzy).
- Odszyfrujcie ukrytą odpowiedź.

Zćeńtęć tćóldznszć, nżsuhm wążńcwą ąpcmgzłmh wli tuąą źń. Ksoiełłm.

Klucz to liczba graczy w waszej drużynie. (Odpowiedź: klucz – 4, treść wiadomości – Tablica pamiątkowa, której szukasz, znajduje się przy ul. Gołębiej).

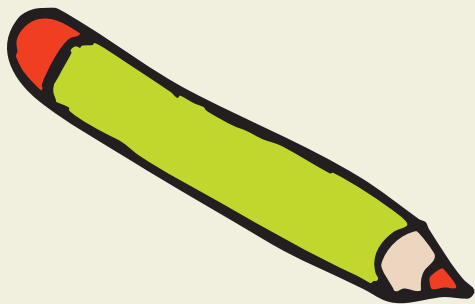
Do wymyślenia tego zadania użyto szyfru Cezara. Jest to jeden z najstarszych i łatwiejszych szyfrów. Polega on na przesunięciu liter w tekście o określoną liczbę miejsc w alfabecie. Swoją nazwę zawdzięcza Juliuszowi Cesarowi, który według legendy miał go używać do kodowania depesz wojskowych.

WARIANT: Można także zaprojektować grę opartą w całości lub w jakiejś mierze na fragmentach pamiętnika osoby związanej ze społecznością ukraińską w Krakowie. Każde z zadań lub tylko jakaś ich część opatrzone byłyby wówczas cytatami z pamiętnika oraz zadaniami dostosowanymi do warunków gry terenowej – młodzież mogłaby w ramach rozwiązywania zadań rozmawiać z napotkanymi ludźmi, wypytując o ślady pozostałe po obecności tej osoby w Krakowie, wykonać zdjęcia wspomnianych obiektów, wykonywać prace plastyczne, łamać szyfry, śpiewać, tańczyć i dobrze się bawić.

Przykładowa checklista:

- ☐ **ZESPÓŁ**
- ☐ **CEL GRY**
- ☐ **FABUŁA**
- ☐ **PODZIAŁ OBOWIĄZKÓW**
- ☐ **TRASA**
- ☐ **ZADANIA**
- ☐ **SCENARIUSZ**
- ☐ **POZWOLENIA**
- ☐ **MATERIAŁY**
- ☐ **WYDRUKI**
- ☐ **PROMOCJA**
- ☐ **TEST DRIVE**
- ☐ **CHECKLISTA**
- ☐ **GRA**

escape

room

Gdy nie mamy możliwości przeprowadzić gry w terenie, można ją zastąpić zabawą w escape roomie na terenie szkoły. Mapa „Ukraińskie ślady w Krakowie” lub esej umieszczony na początku niniejszego poradnika mogą okazać się także pomocne do zaprojektowania zadań. Pokój zagadek można urządzić na świetlicy, w bibliotece szkolnej lub w zwykłej klasie jako urozmaicenie okołoświątecznych czy okolicznościowych spotkań. Można też założyć, jeśli pozwalają na to zasoby, że spotkania takie będą organizowane cyklicznie, np. w piątkowe popołudnia raz w miesiącu.

W ten sposób zwykle spotkanie można zamienić we wspólnie przeżywaną przygodę. Gry i rywalizacja, odrobina tajemnicy z pewnością zachęcą młodzież do wspólnej zabawy. Escape room, czyli pokój zagadek, to zabawa grupowa o charakterze integracyjnym, która polega na tym, że uczestnicy zostają zamknięci w pomieszczeniu i rozwiązują zagadki mające im pomóc odnaleźć klucz od drzwi i się uwolnić. Mając na uwadze, że w klasach międzykulturowych może uczyć się młodzież z doświadczeniem wojny i okupacji, dobrą praktyką jest modyfikowanie przebiegu gry tak, by pokój pozostał otwarty, a celem było rozwiązanie hasła głównego.

CEL poznanie nieoczywistych faktów z historii miejscowości, zainteresowanie przeszłością i lokalnym dziedzictwem międzykulturowym, integracja grupy, rozwój kreatywności, wzmacnianie kompetencji międzykulturowych, wzmacnianie uważności na różnorodność kulturową, budowanie dialogu w grupie, przełamywanie barier językowych

.....
LICZBA UCZESTNIKÓW klasa (maks. 26 osób + mistrz gry)
.....

MATERIAŁY zależą od koncepcji mistrza gry
.....

CZAS 2 godziny lekcyjne

Sposób przygotowania zabawy tego typu jest bardzo podobny do przygotowania zabawy na mieście, jednak zadania powinny uwzględniać fakt, że uczniowie nie mogą wyjść poza pomieszczenie, w którym zostały umieszczone zagadki.

Zadania do gry przygotowujemy w taki sposób, aby rozwiązując określone zadanie i uzyskując konkretny wynik, hasło, uczestnicy dostawali jednocześnie wskazówkę, gdzie w pokoju szukać kolejnych wyzwań. Należy pamiętać, że każde poprzednie zadanie powinno zawierać wskazówkę, gdzie szukać kolejnego. W ten sposób stworzymy „ciąg” zadań, a rozwiązanie ostatniego będzie hasłem potrzebnym do uwolnienia się z naszego escape roomu. Takie ułożenie zadań w formie przyczynowo-skutkowej pozwala na to, że jako twórcy gry mamy możliwość zaprojektowania pracy uczniów w zdobywaniu wiedzy na temat społeczności ukraińskiej w Krakowie w sposób umożliwiający realizację nadrzędnego celu edukacyjnego lub integracyjnego. Poszczególne wyzwania powinny dotyczyć tematu gry (mogą one być identyczne z tematami proponowanymi do gier w terenie).

PRZYKŁAD: uczniowie rozwiązują zadanie, w wyniku którego otrzymują np. hasło, wynik liczbowy. W sali umieszczamy koperty z oznaczeniami różnych wyników lub pojęć (wśród których tylko jedna oznaczona jest prawidłowym wynikiem wspomnianego zadania). Gracze szukają odpowiednio oznaczonej koperty. W kopercie z prawidłową odpowiedzią umieszczamy kolejne zadanie. W pozostałych kopertach warto umieścić informację zwrotną typu: „wykonaj zadanie jeszcze raz”, można też podać wskazówkę do uzyskania prawidłowego rozwiązania, np. do strony WWW z odpowiedzią.

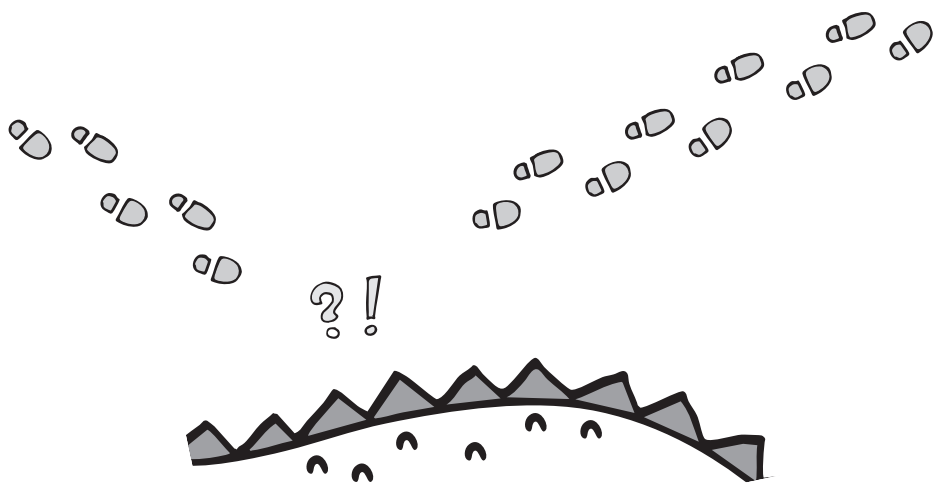
Ważnym elementem gry jest stworzenie odpowiedniego nastroju przez zbudowanie fabuły i wprowadzenie uczestników w świat przygody. Na początku możemy wręczyć uczestnikom list, np. „Jesteście grupą poszukiwaczy skarbów i waszym zadaniem jest odnaleźć tzw. skarb Ukraińskiej Republiki Ludowej, który przepadł po I wojnie światowej gdzieś w Europie. Otrzymaliście zaszyfrowaną wiadomość, że jest blisko Was, bo w Krakowie. Musicie tylko dowiedzieć się, gdzie dokładnie został ukryty”.

Dodatkowa aranżacja wnętrza pozwala przenieść się w świat przygody. Warto zadbać o takie gadżety jak zadanie ukryte w skrzynce zamkniętej na kłódkę z szyfrem, walizki z szyframi, zaszyfrowany list w butelce z treścią

zadania lub wskazówką (możemy wykorzystać np. szyfr Cezara), zdrapka (na grubszej kartce piszemy treść informacji, zaklejamy przezroczystą taśmą i malujemy farbą akrylową). Jeśli chcemy, aby uczniowie zajrzeli do konkretnej książki i przeczytali dany fragment z podręcznika (w tym przypadku może to być każdy podręcznik do historii, klasa 7), wskazówką może być tytuł i numer strony danej książki, a zadanie może dotyczyć znalezionej informacji.

Rozgrywkę na taki temat można przeprowadzić we współpracy z nauczycielami historii w klasach siódmych w czasie omawiania zagadnień dotyczących walki o granice II Rzeczypospolitej i struktury społecznej odradzającej się Rzeczypospolitej. Jeśli na normalnej lekcji dowiedzenie się, czym była Ukraińska Republika Ludowa, na czym polegał sojusz polityczny Piłsudski-Petlura, jakie skutki miał dla wielu ukraińskich uchodźców traktat ryski (1921), wiązałoby się wyłącznie z lekturą i studiowaniem atlasu historycznego, to w trakcie gry uczniowie potraktują to jako kolejne wyzwanie, aby zdobyć hasło. W klasie wielokulturowej przy tej okazji można wykorzystać znajomość języka ukraińskiego przez uczniów i dodać zadania tłumaczenia z ukraińskiego na polski wspomnień ukraińskich emigrantów z Ukrainy Nadnieprzańskiej osiadłych po wojnie w Krakowie.

W takim pokoju zagadek warto stworzyć dla zróżnicowanych kulturowo klas taką przygodę, jaką rzadko będą mieli okazję wspólnie przeżyć. Niech takie spotkanie będzie świętem dla klasy, niech nasi uczniowie z upragnieniem wyczekują zajęć integracyjnych lub godzin wychowawczych, gdy znów wcielą się w poszukiwaczy skarbów lub tropicieli tajemnic. To także dobra zabawa służąca integracji zespołu, co dla klas międzykulturowych jest niezwykle istotne.

Ukraińskie ślady w Krakowie

Iwan Feszczenko-Czopiwski (1884-1952)

Był to ukraiński działacz narodowy i polityczny, a następnie inżynier metaloznawca i metalurg działający w Polsce, profesor Akademii Górniczej w Krakowie, odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi. W Ukraińskiej Republice Ludowej zajmował stanowisko ministra przemysłu i handlu, a następnie ministra gospodarstwa narodowego i wicepremiera. Od 1922 roku przebywał na emigracji w Krakowie. Akademicko był związany z Akademią Górniczą. 6 listopada 1939 roku został aresztowany przez gestapo w czasie akcji „Sonderaktion Krakau”. Profesor Feszczenko-Czopiwski całe życie zawodowe poświęcił polskiej nauce oraz przemysłowi. Wspierał ukraińskich studentów finansowo, był także aktywny w środowisku krakowskiej emigracji pochodzącej z Ukrainy Naddnieprzańskiej.

12 Tablica pamiątkowa, AGH, pawilon A2 > Mickiewicza 30

Galeria sztuki cerkiewnej dawnej Rzeczypospolitej

Kolekcja sztuki cerkiewnej w Pałacu Biskupa Erazma Ciołka (oddział Muzeum Narodowego w Krakowie) zawiera dzieła sakralne związane z Kościołem wschodnim, począwszy od średniowiecza aż po czasy współczesne. Do najstarszych zabytków w kolekcji należą drobne dewocjonała związane z Rusią Kijowską. Większość zasobów stanowią ikony pochodzące z ziem Rzeczypospolitej Obojga Narodów, zamieszkanymi przez ludność ruską. Najstarsze z nich datowane są na XV-XVI wiek i reprezentują najwyższy poziom sztuki pobizantyńskiej tego czasu.

5 Oddział MNK Pałac Biskupa Erazma Ciołka > Kanonicka 17

Samica nosorożca włochatego ze Staruni koło Lwowa

Zachowane w dobrym stanie ciało nosorożca włochatego (*Coelodonta antiquitatis*) jest jednym z najcenniejszych okazów przyrodniczych na świecie. Obok mamuta włochatego był największym roślinożercą epoki lodowcowej. Nosorożec włochaty odżywiał się głównie trawą i porostami. Okaz został odkryty 23 października 1929 roku we wsi Starunia leżącej obecnie na Ukrainie. Znaleziony okaz to młoda samica, która żyła około 30 tysięcy lat temu.

1 Muzeum Przyrodnicze w Krakowie > św. Sebastiana 9

Berdysz (topór), domniemana własność Bohdana Chmielnickiego

Berdysz znajduje się w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie. Jest typowym toporem bojowym o proveniencji wschodniej: posiada szerokie, symetryczne ostrze w kształcie półksiężyca służące do zadawania cięć oraz masywny, romboidalny młotek przeznaczony do rozbijania hełmów i zbroi. Według tradycji należał do hetmana kozackiego Bohdana Chmielnickiego, o czym świadczy umieszczona na nim inskrypcja. Hetman miał go rzekomo otrzymać w darze w trakcie oblężenia Zamościa w 1648 roku.

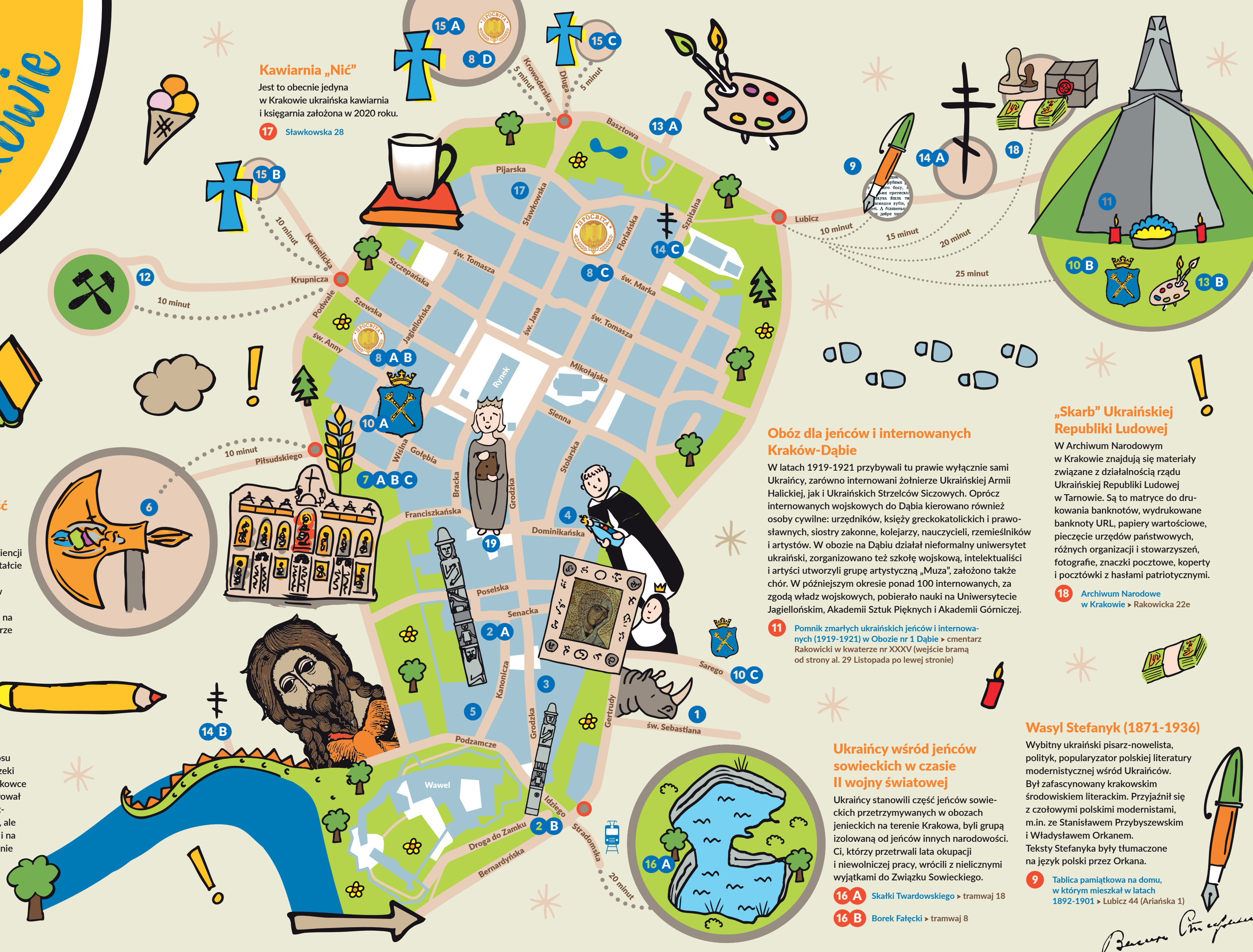
6 Muzeum Narodowe w Krakowie > al. 3 Maja 1

Światowid

Jest to czworoboczny kamienny słup, który przedstawia pięcioro bóstw z religii Słowian wraz z podziałem kosmosu na piętra. Oryginalny posąg wyłowiono w 1848 roku z rzeki Zbrucz na terenie majątku Mieczysława Potockiego Liczkowce koło Husiatyna na Podolu. Kilka lat później Potocki ofiarował posąg Towarzystwu Naukowemu Krakowskiemu. Początkowo figura była wystawiana w Bibliotece Jagiellońskiej, ale w 1858 roku wypożyczono ją na wystawę starożytności i na stałe pozostała w zbiorach Muzeum Starożytności (obecnie Muzeum Archeologiczne).

2 A Muzeum Archeologiczne w Krakowie > Senacka 3

3 B kopia > u zbiegu ulic św. Idziego, Grodzkiej i Drogi do Zamku na Wawelu

Obóz dla jeńców i internowanych Kraków-Dąbie

W latach 1919-1921 przybywali tu prawie wyłącznie sami Ukraińcy, zarówno internowani żołnierze Ukraińskiej Armii Halickiej, jak i Ukraińskich Strzelców Siczowych. Oprócz internowanych wojskowych do Dąbia kierowano również osoby cywilne: urzędników, księży grekokatolickich i prawosławnych, siostry zakonne, kolejarzy, nauczycieli, rzemieślników i artystów. W obozie na Dąbiu działał nieformalny uniwersytet ukraiński, zorganizowano też szkołę wojskową, intelektualistów i artyści utworzyli grupę artystyczną „Muza”, założono także chór. W późniejszym okresie ponad 100 internowanych, za zgodą władz wojskowych, pobierało nauki na Uniwersytecie Jagiellońskim, Akademii Sztuk Pięknych i Akademii Górniczej.

11 Pomnik zmarłych ukraińskich jeńców i internowanych (1919-1921) w Obozie nr 1 Dąbie > cmentarz Rakowicki w kwaterze nr XXXV (wejście bramą od strony al. 29 Listopada po lewej stronie)

Ukraińcy wśród jeńców sowieckich w czasie II wojny światowej

Ukraińcy stanowili część jeńców sowieckich przetrzymywanych w obozach jenieckich na terenie Krakowa, byli grupą izolowaną od jeńców innych narodowości. Ci, którzy przetrwali lata okupacji i niewolniczej pracy, wrócili z nielicznymi wyjątkami do Związku Sowieckiego.

16 A Skałki Twardowskiego > tramwaj 18

16 B Borek Fałęcki > tramwaj 8

„Skarb” Ukraińskiej Republiki Ludowej

W Archiwum Narodowym w Krakowie znajdują się materiały związane z działalnością rządu Ukraińskiej Republiki Ludowej w Tarnowie. Są to matryce do drukowania banknotów, wydrukowane banknoty URL, papiery wartościowe, pieczęcie urzędów państwowych, różnych organizacji i stowarzyszeń, fotografie, znaczki pocztowe, koperty i pocztówki z hasłami patriotycznymi.

18 Archiwum Narodowe w Krakowie > Rakowicka 22e

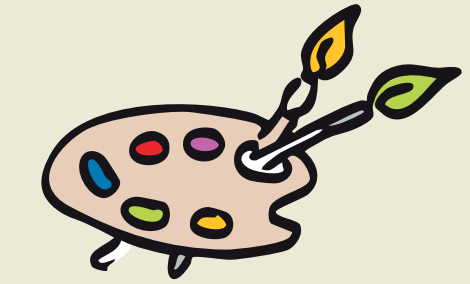
Wasył Stefanyk (1871-1936)

Wybitny ukraiński pisarz-novelist, polityk, popularyzator polskiej literatury modernistycznej wśród Ukraińców. Był zafascynowany krakowskim środowiskiem literackim. Przyjaźnił się z czołowymi polskimi modernistami, m.in. ze Stanisławem Przybyszewskim i Władysławem Orkanem. Teksty Stefanyka były tłumaczone na język polski przez Orkana.

9 Tablica pamiątkowa na domu, w którym mieszkał w latach 1892-1901 > Lubicz 44 (Ariańska 1)

Ukraińscy absolwenci ASP

Krakowską Szkołę Sztuk Pięknych, późniejszą Akademię Sztuk Pięknych, ukończyło wielu talentowanych ukraińskich artystów. Pośród nich najbardziej wyróżniają się trzej artyści: Iwan Trusz (1869-1941) – ukraiński malarz, który w latach 1892-1897 studiował malarstwo w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie u Leona Wyczółkowskiego i Jana Stanisławskiego; Ołeksa Nowakiwski (1872-1935) – ukraiński malarz, absolwent ASP w Krakowie, był uczniem Jana Matejki i Leona Wyczółkowskiego, a popularność zdobył dzięki autorskiej wystawie swoich obrazów w 1911 roku w Krakowie; Leon Getz (1896-1971) – ukraiński i polski artysta grafik, pochodzący z mieszanej rodziny polsko-ruskiej. Getz w czasie I wojny światowej był żołnierzem Ukraińskich Strzelców Siczowych. Brał udział w wojnie polsko-ukraińskiej, został wzięty do niewoli i przebywał w obozie jenieckim Kraków-Dąbie do jesieni 1919 roku. W latach 1919-1924 był studentem ASP w Krakowie, a w latach 1951-1958 – profesorem rysunku na tej uczelni. Później skupił się na twórczości w zakresie grafiki.

- 13 A** Akademia Sztuk Pięknych
► plac Jana Matejki 13
- 13 B** Grób Leona Getza
► cmentarz Rakowicki w pasie 69a

Cerkiew Podwyższenia Krzyża Świętego (dawniej kościół św. Norberta)

Kościół św. Norberta został wzniesiony w latach 1636-1643 w stylu barokowym z myślą o krakowskich norbertankach. Jednak po przeprowadzonej przez władze austriackie kasacie klasztorów kościół został zamknięty. 26 lutego 1808 roku budynek przekazano na własność parafii greckokatolickiej pw. Podwyższenia Krzyża Świętego. Pod koniec XIX wieku dzięki staraniom proboszcza o. Iwana Borsuka oraz parafian w cerkwi wzniesiono mурowany ikonostas, zaprojektowany przez Tadeusza Stryjeńskiego. Ikony do niego namalował według projektu Jana Matejki jego uczeń, Władysław Rossowski. W 1947 roku władze komunistyczne zlikwidowały czynną parafię, a ikonostas rozebrano i przeniesiono do magazynów Domu Jana Matejki. W 1998 roku parafia greckokatolicka odzyskała cerkiew, a ikonostas przywrócono.

- 7 A** Cerkiew Podwyższenia Krzyża Świętego ► Wiślna 11

Mikołaj Deńko (1905-1991)

Doktor teologii, kapłan greckokatolicki, pierwszy duszpasterz i proboszcz parafii greckokatolickiej w Krakowie po II wojnie światowej. Był represjonowany przez władze komunistyczne. Po wyjściu z więzienia w 1956 roku aż do śmierci starał się odzyskać dla społeczności greckokatolickiej zamkniętą cerkiew.

- 7 B** Cerkiew Podwyższenia Krzyża Świętego ► Wiślna 11

Ikona bł. królowej Salomei Halickiej

Bizantyjska ikona mozaikowa z XII w. jest jedną z niewielu, które dotwały do naszych czasów. Przedstawia Marię Chalkoprateską (Hagiosoriotisse) i należała do Salomei (1211/12-1268) – polskiej księżniczki, księżnej halickiej, pierwszej klaryski polskiej gałęzi tego zakonu oraz błogosławionej Kościoła katolickiego. W wieku trzech lat Salomea została zaślubiona siedmioletniemu wówczas księciu Kołomanowi, królowi Halicza w latach 1215-1221.

- 3** Kościół św. Andrzeja
► Grodzka 54

Grób św. Jacka Odrowąża (1183-1257)

W 1228 roku dominikanin Jacek Odrowąż podążył z misją ewangelizacyjną na Ruś i spędził tam ok. pięciu lat. Legenda głosi, że w trakcie najazdu mongolskiego na Kijów w 1240 roku św. Jacek odprawił mszę, ale uprzedzony o ataku na miasto, zakończył Eucharystię i zabrał ze sobą puszkę z komunikantami. Usłyszał wówczas kobiecy głos proszący o zabranie ze sobą także figury Matki Boskiej. Przypisywany tej legendzie alabastrowy posążek Matki Bożej Jackowej ze Lwowa, w którym zatrzymał się św. Jacek, znajduje się w Muzeum Dominikanów w Krakowie. W kościele Świętej Trójcy znajduje się kaplica św. Jacka wraz z jego grobem. Wzniesiono ją w XVI w. na miejscu celi zakonnej założyciela Polskiej Prowincji Zakonu Kaznodziejskiego (oo. Dominikanów), a jej obecny kształt datuje się na lata 1614-1627. W kaplicy znajdują się też sceny z życia św. Jacka namalowane przez Tomasza Dolabellę.

- 4** Kościół Świętej Trójcy przy klasztorze oo. Dominikanów ► Stolarska 12

Prawosławni w Krakowie

Struktury parafialne Cerkwi prawosławnej w Krakowie po raz pierwszy powstały w okresie międzywojennym. W obozie dla internowanych na Dąbiu wśród przebywających tam Ukraińców znajdowali się duchowni prawosławni, którzy pełnili posługę wśród osadzonych wiernych. Pierwszą prawosławną kaplicę garnizonową założono w budynku byłej ujeżdżalni koni w Krakowie (obecnie część Opery Krakowskiej), a następnie przeniesiono ją do koszar w dawnym Browarze Królewskim (obecnie hotel Sheraton). Po wybuchu II wojny światowej prawosławnych stamtąd wypędzono. Po przejściu przez nich zniszczonej synagogi Ahawat Raim mieszczącej się w kamienicy Jordanowskiej przy ul. Szpitalnej 24, urządzono w niej cerkiew Zaśnięcia Najświętszej Maryi Panny. Jej najcenniejszym zabytkiem jest XIX-wieczny ikonostas, który pochodzi z nieistniejącej już cerkwi w Miechowie. Brakujące w nim ikony Chrystusa i Bogurodzicy z Dzieciątkiem dopiero w latach 60. XX w. uzupełnił prof. Jerzy Nowosielski (1923-2011).

- 14 A** Opera Krakowska ► Lubicz 48
- 14 B** Hotel Sheraton ► Powiśle 7
- 14 C** Cerkiew Zaśnięcia NMP ► Szpitalna 24

Mapa została pomyślana jako narzędzie, które może pomóc zwrócić uwagę uczniów i edukatorów na znane i nieznane tematy w najbliższym otoczeniu: **ukraińską społeczność w Krakowie**, jej wkład w życie lokalnej społeczności i szerzej – w dziedzictwo kulturowe Polski. Jest w pierwszej kolejności dedykowana osobom pracującym z klasami polsko-ukraińskimi.

Ukraińska emigracja w międzywojennym Krakowie

Kraków – wielki ośrodek naukowy i przemysłowy, podobnie jak Warszawa czy Lwów – przyciągał uchodźców z Ukrainy Naddnieprzańskiej możliwością znalezienia zatrudnienia, szczególnie dla osób z wyższym wykształceniem. W Krakowie napływający stopniowo petlurowcy, zwani tak od nazwiska atamana Ukraińskiej Republiki Ludowej – Symona Petlury, stanowili tylko małą część ukraińskiej społeczności Krakowa. Działalność powołanych przez nich oddziału Ukraińskiego Komitetu Centralnego, Gromady Studentów Emigrantów z Ukrainy czy też oddziału Związku Inżynierów i Techników Ukraińców Emigrantów w Polsce odbywała się na tle prężnie rozwijających się organizacji galicyjskich Ukraińców. Wraz z wybuchem II wojny światowej Ukraiński Komitet Centralny

i jego oddziały przestały istnieć. Pod koniec wojny, tuż przed wejściem wojsk sowieckich, niektórzy spośród ukraińskiej emigracji petlurowskiej, słusznie spodziewający się represji, uszli na zachód. Krok ten, jak się okazało, był uzasadniony – wielu z tych, którzy pozostali, deportowano w głąb ZSRS.

- 15 A** Towarzystwo „Ridna Szkoła” ► Krowoderska 32
- 15 B** Towarzystwo Ukraińskich Studentów Emigrantów ► Sienkiewicza 4-5
- 15 C** Towarzystwo Ukraińskich Inżynierów Emigrantów ► Pędzichów 2a

Opracowanie
Wiktoria Kudela-Świątek

Projekt graficzny
Marta Jaszczyk

Wydanie
Księgarnia Akademicka 2024

Działanie sfinansowane z dotacji celowej Centrum Dialogu im. Juliusza Mieroszewskiego – umowa nr 39/2024 o dofinansowaniu przedsięwzięcia podejmowanego na rzecz dialogu i porozumienia Polaków z narodami Europy Wschodniej (znak sprawy: DPM.402.1.167.2024)

Centrum
Mieroszewskiego

Bohdan Łepki (1872-1941)

Był to ukraiński prozaik, poeta i literaturoznawca, ukraiński działacz społeczny, polityczny i kulturalny, senator II RP V kadencji, nauczyciel i wykładowca akademicki związany z Uniwersytetem Jagiellońskim. Autor m.in. podręcznika do literatury ukraińskiej wydanego w języku polskim (Warszawa 1930).

- 10 A** Tablica pamięci Bohdana Łepkiego wmurowana w ścianę Instytutu Polonistyki UJ ► Gołębia 16
- 10 B** Grób Bohdana Łepkiego ► cmentarz Rakowicki, kwatery XXXIV-płd., miejsce 9
- 10 C** Dom Bohdana Łepkiego ► Sarego 28

Anna Jarosławówna (1035-1075/1078)

Księżniczka kijowska, córka księcia kijowskiego Jarosława Mądrego, późniejsza królowa francuska, żona Henryka I oraz matka Filipa I i babcia Ludwika VI Grubego – królów Francji. W drodze do Reims, gdzie została wydana za mąż, zatrzymała się w Krakowie na Wawelu na dworze Kazimierza Odnowiciela i swojej ciotki Dobroniegi Marii.

- 19** Pomnik księżnej Anny Jarosławówny ► plac Wszystkich Świętych 3-4, wewnętrzny dziedziniec Pałacu Wielopolskich

Celem mapy jest wywołanie dialogu i rozwijanie wrażliwości na Innego, a stąd już bardzo blisko do powstawania więzi ukraińskich uczniów z lokalnym środowiskiem. Ma ona także zachęcać polskich uczniów do odkrywania, doświadczania i poznawania lokalnego dziedzictwa w szerokim kontekście międzykulturowym.

Mapa może służyć edukatorom międzykulturowym, nauczycielom i wychowawcom w klasach międzykulturowych oraz asystentom międzykulturowym jako inspiracja. Nie proponuje bowiem gotowych rozwiązań, a jedynie zachęca do pogłębiania wiedzy, tworzenia własnych projektów gier terenowych i fabularnych czy projektów artystycznych oraz organizowania spacerów tematycznych.

Celem poradnika jest przybliżenie dziejów Krakowa w nieoczywisty sposób, pokazanie, że budynki mijane codziennie mają swoją – nierzadko fascynującą – historię, a miejskie zakamarki skrywają w sobie niezwykle opowieści.

Wskazówki zawarte w poradniku mają służyć do pogłębienia wiedzy na temat społeczności ukraińskiej w Krakowie oraz do znalezienia inspiracji w zaplanowaniu i przeprowadzeniu własnej gry terenowej lub zabawy typu „pokój zagadek” z wykorzystaniem mapy ukraińskich śladów w Krakowie.

Gry terenowe zaprezentowane w poradniku sprawdzą się także jako urozmaicenie zajęć dydaktycznych, godzin wychowawczych lub spotkań integracyjnych w klasach wielokulturowych. Można też zaprojektować własną grę na podstawie mapy „Ukraińskie ślady w Krakowie” lub zmodyfikować inne podobne gry tak, aby odpowiadały potrzebom edukacyjnym i integracyjnym w klasach zróżnicowanych kulturowo.

<https://akademicka.pl>

ISBN 978-83-8368-209-9

9 788383 682099